

Tatjana Mavrič

Prvih sto let knjižnice v Šiški 1878 - 1978

NARODNA ČITALNICA V SPODNJI ŠIŠKI
IN NJENA KNJIŽNICA V LETIH 1878 -
1941

Pri poskusu priti do začetka naše knjižnice nas iskanje neizogibno pripelje v čitalniško dobo, kot Slovenci pravimo drugi polovici 19. stoletja. To je bil čas zanesenosti in navdušenja za narodno gibanje, ki se je v veliki meri odvijalo v čitalnicah, kulturnih društvih tiste dobe.

Prva bralna in kazinska društva so delovala že pred letom 1848, a so bila maloštevilna in omejena na ožji krog brez narodnega značaja. Leta 1848 so v Ljubljani ustanovili Slovensko društvo, ki je v svojih pravilih načrtovalo čitalnico s slovenskimi in nemškimi časopisi, zemljevidi, slovarji in drugimi knjigami. Taka društva so ustanovili še v Celovcu, Trstu, Gorici in drugod. Ti zametki poznejših čitalnic so služili mestnemu razumništvu. Ljudstvu naj bi namenili občinske knjižnice o katerih so Novice leta 1849 priobčile obširen članek. Porevolucionarna doba ni dovolila, da bi se ljudske knjižnice množično ustanovile in pobuda je zamrla. Leta 1853 je Jurij Kobe v Novicah predlagal ustanavljanje farnih knjižnic. Nekaj jih je delovalo, a o njih ni veliko poročil. Hranili so jih v "farovžih", knjige so izposojali ob nedeljah po službi božji ali po verouku. Prihodnosti niso imele saj niso imele finančnega vira, nobene prave organizacije, gradivo pa je bilo preveč enostransko.¹ V letih absolutizma so zamrle.

Leta 1861 so ustanovili prve nove čitalnice v Trstu, Mariboru, Ljubljani in Celju. Mnoga slovenska mesta in trgi so jim v naslednjih letih sledila tako, da je leta 1869 delovalo že 58 čitalnic, ki so dale novo pobudo za razvoj slovenskih knjižnic in utrle pot slovenski knjigi v mestih in trgih, manj pa na podeželju.

Članstvu so čitalnice ponudile časopise in društvene knjižnice. Mnoge med njimi so kontinuirano delovale dolgo v 20. stol. in so bile osnova za javne ljudske knjižnice, ki so bile ustanovljene v začetku našega stoletja, na primer v Škofji Loki, Kranju, Novem mestu (1907),² Kamniku (1906).³

Čitalnice so bile osnova ali pobudnice pri ustanavljanju raznih drugih društev: glasbenih, pevskih zborov, dramskih, gospodarskih, strokovnih in političnih.⁴

Šiškarji so se temu gibanju priključili dokaj pozno, a so v svoji čitalnici delovali v živahnem ritmu celih petdeset let. Ustanovni občni zbor Narodne čitalnice v Spodnji Šiški je bil 22. aprila 1878. Cesarsko kraljeva vlada jo je odobrila 1. marca 1878 z aktom št. 1175.⁵ Slovesnosti so se udeležili ugledni Slovenci: poslanec Klun, dr. Valentin Zarnik, Ivan Hribar, Josip Jurčič. Med svoje častne člane so vpisali djakovskega škofa Strossmajerja, dr. Janeza Bleiweisa Trsteniškega in Mihaela Vošnjaka, ki so društvo moralno in materialno podpirali.⁶ Pobudnik je bil Anton Knez, zbral je somišljenike v ustanovni odbor, ki so ga sestavljali še: Franjo Burger, Štefan Keršič, Josip Merješič, Franjo Štrukel in Franjo Zakotnik. Skoraj vsi so bili izvoljeni v prvi redni odbor. Predsednik je postal Fran Zakotnik (do leta 1880), podpredsednik Anton Kvas, blagajnik Fran Burger, tajnik Ivan Justin, knjižničar Anton Knez, odborniki pa trije Ivani, Keršič, Mlakar in Babnik.⁷

V čitalnici se je takoj začelo družabno življenje, saj so že 16. junija organizirali prvo veselico, 6. novembra pa Martinov večer na katerem je prvič nastopil društveni mešani pevski zbor. Vodnikove besede so začeli organizirati 9. februarja 1879, 23. februarja so priredili "kostumni ples", 23. aprila pa je Šiška "sijajno praznovala srebrno poroko Njega Veličanstva z godbo, razsvetlavo in bakljado". 6. junija 1879 so slovesno krstili čitalniški prapor. Odbor je zbral prispevke zanj in "poveril nje napravo" gospe Beti Koglnovi. Tako so ustvarili cikel dogodkov v čitalnici skozi vse leto. Stalnice so bile Vodnikova beseda, Ciril-Methodova veselica v začetku julija, novembra Martinova veselica, na svetega Štefana dan, 26. decembra, pa društveni

¹ 1991, str. 49.

⁴ Josip Mal, Zgodovina Slovenskega naroda, Celje 1993, str. 1069 - 1070.

⁵ Podatke o Narodni čitalnici v Spodnji Šiški za obdobje 1878-1903 sem črpala iz Izvestja Narodne čitalnice v Spodnji Šiški ob 25 letnici 1878 - 1903, če ni drugače navedeno.

⁶ Spomenica sokolskega društva Ljubljana-Šiška ob 30 letnici 1902 - 1932, str. 18.

⁷ Izvestja, navedeno delo, str. 40.

¹ Avgust Pirjevec, Knjižnice in knjižničarsko delo, Celje 1940, str. 108 - 111.

² Bogomil Gerlanec, Slovenske ljudske knjižnice, Ljubljana 1955, str. 8.

³ Zora Torkar, Narodna čitalnica v Kamniku, Kamnik

Čitalnica v Spodnji Šiški.

VABILO
k
veselici za „Narodni dom“
katero priredi
čitalnica v Spodnji Šiški
v nedeljo dne 10. junija 1894. l.
na Koslerjevem vrtu.

Pri veselici sodelujejo iz prijaznosti slavna pevska društva: „Lira“ iz Kamnika, „Slavec“ in „Ljubljana“ ter se je korporativno udeležil slavno telovadno društvo „Ljubljanski Sokol“.

Godba slavnega c. in kr. pešpolka Leopold II. kralj Belgijski št. 27.

Začetek veselice ob polu 4. uri popoldne.

Vstopnina: 20 kr. za osebo; za otroke po 10 kr.
Čestiti čitalnični društveniki, sodelujoči pevci in Sokoli so vstopnine prosti.

Udeležila se livaležno vsprejemajo.

K prav obilni udeležbi vabi
odbor Šišenske čitalnice.

ČITALNICA V SPODNJI ŠIŠKI.

VABILO
k
MARTINOVI VESELICI,
katero priredi
čitalnica v Spodnji Šiški
v nedeljo dne 11. novembra t. l.
v Koslerjevi zimski pivarni
s sodelovanjem sl. godbe c. in kr. pešpolka št. 27.

V SPORED:

1. *Tal:* Ouverture k „Mamons Palast“, svira vojaška godba.
2. *Fr. Gerbič:* „Naj lepši“, puje moški zbor.
3. *Zajec:* „U boj“, zbor iz opere „Zrinski“, svira vojaška godba.
4. *Il. Vodner:* „Slovanska pesen“, puje mešani zbor.
5. *Gleisner:* „Srčne želje“, gavota, svira vojaška godba.
6. *M. Hubal:* „Slovenske narodne pesni“, puje mešani zbor.
7. *Bauer:* „Venec dunajskih valčekov“, svira vojaška godba.
8. **PLEŠ.**

Začetek veselice ob 7. uri zvečer.

Vstopnina: 30 kr. za osebo; čč. čitalnični društveniki so vstopnine prosti.

K mnogobrojni udeležbi vabi najljubneje
ODBOR.

J. Hribernik, uredelec; Ljubljana.

Vabili na veselice, ki jih je prirejala Čitalnica v Spodnji Šiški.

občni zbor. To nikakor ni bilo vse kar se je v čitalnici dogajalo. Vmes so priredili spomladansko, pa jesensko veselico in še kakšno, organizirali so izlete, na primer na Bled, na Dobrovo, v Kamnik, na Šmarno goro, v Dol, Logatec, Mozirje, na sv. Katarino, na sv. Jošta, v Trzič, v Zagreb in v Prago, prirejali so predavanja. 20. junija 1880 so na vrtni veselici prvič uprizorili veseloigro "Mutec". Do leta 1903 so naštudirali skupaj petindvajset predstav, od tega dve spevoigrji in eno opereto. 14. avgusta 1881 so pri Matjanu poslušali predavanje o zgodovini Šiške. Pri Žibertu, v rojstni hiši Valentina Vodnika, so 2. januarja 1883 praznovali 125 letnico njegovega rojstva. Hiša je bila razsvetljena in okrašena z zastavami in transparentom. Slavnostni govor je povedal dr. Robert Bežek. Zbor je zapel Försterjevo kantato, nato so si ogledali igro "Štempihar mlajši". Po mnenju Slovenskega naroda je bil najboljša točka nastop šišenskega mešanega zbora, ki je moral po "burno doneči pohvali" ponoviti Gerbičev Moj spominek.

29. in 30. julija 1889 so se udeležili slovesnosti ob odkritju Vodnikovega spomenika. Prvi dan so

šli k slavnostni maši na Rožnik in na Vodnikov grob kjer je govoril Ivan Hriber. Naslednji dan je bila slovesnost ob odkritju spomenika. Ljubljana je bila okrašena z zastavami, na Kongresnem trgu se je razporedilo dvaindvajset narodnih društev. Slavnostni govornik je bil gimnazijski ravnatelj Fran Weisthaler, dr. Josip Vošnjak je spomenik izročil v varstvo mestu. Isti dan je šišenska čitalnica priredila ljudsko slavje na Vodnikovem domu pri Žibertu. Zbralo se je baje neverjetnih 8000 ljudi.

Januarja in februarja 1892 je imel profesor Alfons Müller tri predavanja o nastanku barja, prvotnih naselbinah, prihodu Rimljanov, Emoni in preseljevanju ljudstev. 20. marca je predaval ravnatelj Kranjske kmetijske družbe o zgodovini in delovanju družbe, 27. marca pa Gustav Pirc o fotografiji.

18. avgusta 1892 je umrl prvi predsednik čitalnice in načelnik krajevnega šolskega sveta Fran Zakotnik. Čitalnici je načeloval v letih 1878 - 1880. Nasledil ga je Fran Drenik, ki se je mestu predsednika odpovedal na 27. občnem zboru leta

1904.⁸ V zahvalo za štiriindvajsetletno vodenje so ga še isti večer izvolili za častnega člana. Še naprej je aktivno sodeloval na občnih zborih in kot režiser društvenih iger.

V letu 1897 se je odbor angažiral za izgradnjo lastnega društvenega doma. Ivan Zakotnik je predlagal, da bi ga imenovali Vodnikov dom. 1. maja je poročal odboru, da so kupili parcelo (337 kvadratnih sežnjev) pod zgornjo Šišensko (zdaj Vodnikovo) cesto. Denar za gradnjo so zbirali s prirejanjem veselic, na primer 13. junija z društvom Slavec pri Koslerju s 300 kronami dohodka in prostovoljnimi prispevki. Razposlali so nad 1500 prošenj za prispevke za dom. Prvi odgovor so dobili iz Djakova od škofa dr. Strossmajerja z dobrimi željami za njihovo delo in 50 goldinarji. Zbiranje prispevkov ni bilo tako uspešno kot so si želeli.

Jubilejno prireditev ob 25 letnici so organizirali 2. avgusta 1903 na Koslerjevem vrtu. Slavnost so začeli z narodno himno Lepa naša domovina. Ivan Resman je nato govoril o čitalnici kot središču narodnega delovanja. Sledila je izročitev traku zastavi. Po pevskih točkah se je začela veselica, ki je dala 480 kron dohodka. Ob obletnici so izdali Izvestje Narodne čitalnice, ki ga je pripravil Fran Drenik. Natisnili so ga v 500 izvodih. Prvo četrstoletje je čitalnica zaključila z uspehom in zadovoljstvom odbora in članov, saj so uspeli kulturno in družabno razgibati okolje v katerem so delovali. Kot pove Drenik v Izvestju so priredili petindvajset Vodnikovih in prav toliko Martinovih besed, šestintrideset dobrodelnih veselic, šest predavanj, sodelovali so na štirideset slavnostih in sedemnajstkrat "poleteli na razne kraje". Društvo je štelo 108 članov, a se je tajnik Pavšič pritoževal, češ, da jih je preveč iz Ljubljane, kar trideset. Gibanje števila članstva je bilo dokaj veliko.⁹ Svojo uspešnost je čitalnica merila tudi po tem, da so iz nje izšla nekatera društva v Šiški: Ciril-Metodova podružnica (1886), Gasilsko društvo (1888), Kmečka podružnica (1891) in Sokol (1902).

Čitalnica ni imela svojega prostora. Večkrat se je selila in najemala različne prostore. Najprej je gostovala pri "Guziju" (na poznejši Celovski 30), verjetno v gostilni, leta 1881 se je preselila v hišico k "Barončku" (na poznejši Vodnikovi 8), od leta 1884 pa je domovala v hiši Josipa Vodnika nasproti cerkve.¹⁰

Zanimivo je, da so septembra 1910 ustanovili

tamburaški orkester, ki je štel 15 članov.¹¹ Prvič je nastopil na martinovanju v hotelu Bellvue. Razna društva so ga vabila na svoje prireditve zato je odbor sklenil zaračunavati po 50 kron za igranje 12 do 14 mož od večera do treh zjutraj.

V letu 1909 so oživili idejo o gradnji Vodnikovega doma kjer bi društva končno dobila domicil. Februarja 1911 pa se odbor ni odločil za nakup hiše na Celovski 62 v kateri je deloval. Lastnik Josip Vodnik jo je prodajal za 5200 kron.

Čitalnica je imela v letih pred vojno okrog 130 članov. Članarine so letno nabrali okrog 650 kron. V zadnji znani predvojni odbor so bili izvoljeni: V. Maurer, F. Burger, I. Škarjavec, Ivan Petrič, F. Kralj, Dragotin Mohar, L. Burja in Ivan Fernc.

Vsa leta od ustanovitve je v okviru čitalnice delovala knjižnica, ki je nisem še niti omenila. Posvetimo se ji.

Na Vodnikovi veselici 1. februarja 1903, ko so praznovali 25 letnico, so Ivanu Škarjercu poklonili zlato uro za zvestobo čitalnici od ustanovitve in neutrudno delovanje v odboru. Zapisnik omenja, da mu je odbor že 14. julija 1878 poveril knjižnico. Tu lahko predvidevamo njen začetek. Za prva leta delovanja so podatki skopi. Od leta 1903 pa iz odborovih zapisnikov sej lahko dokaj natančno rekonstruiramo življenje knjižnice. Neprekinjeno je delovala skupaj s čitalnico in se z njo selila na lokacije, ki sem jih že omenila. Ob vsej pestri dejavnosti čitalnice, ki sem jo že opisala, je bila njena osnovna naloga skrbeti za bralno sobo, ki je bila na razpolago članom. Tu je bila knjižna omara, na mizah pa časniki. Vsako leto so jih naročili na občnem zboru ali na prvi seji novega odbora. Običajno je knjižničar predlagal in utemeljil naročilo novega ali odpoved že naročenega časopisa. Tajnik Tavčar je na seji 18. novembra 1894 predlagal, da naročijo Rodoljub, ker ni prihajal več kot priloga Slovenskega naroda. Leta 1907 so v drugi polovici leta prekinili naročilo Slovenca "radi nedostojne pisave", leta 1909 je knjižničar predlagal naj se ne naroči Korošca, ker ga nihče ne "čita".

Po pregledu zapisnikov sej in Izvestij dobimo naslednjo sliko o založenosti čitalnice s časopisi. Letno so jih naročili od osem do trinajst, v vsem obdobju skupaj štiriinpetdeset naslovov. Za leta 1893 - 1912 so podatki zelo natančni, potem pa samo še za leto 1920 a nepopolni, saj verjetno niso naročili le Dom in svet, Ljubljanski zvon ter Zvonček, in za leto 1926. Poimensko bom našela vse časopise in revije, preglednica je omejena z leti 1893 - 1931, v oklepaju so letnice, ko je bil časopis naročen:

⁸ Podatke za obdobje 1903 - 1932 sem dobila iz Zapisnikov sej čitalnice v Spodnji Šiški 1893 - 1912 in 1920 - 1932, Knjižnica Šiška.

⁹ V začetku leta 1908 je imela čitalnica 140 članov, umrlo ali izstopilo jih je 18, konec leta je članstvo padlo na 122.

¹⁰ Branko C. Šuštar, Spodnja Šiška pušelj Ljubljane, Ljubljana 1996, str. 259.

¹¹ Zapisniki sej Čitalnice v Spodnji Šiški 1893 - 1912, Knjižnica Šiška.

Slovenski narod (1893 - 1912 in 1926)
 Nova Soča (1893 - 1897)
 Amerikanski Slovenec (1893 - 1896)
 Mir (1893 - 1907)
 Kmetovalec (1894 in 1900)
 Dom in svet (1893 - 1912, 1920, 1924, 1928)
 Ljubljanski zvon (1893 - 1912, 1924, 1928)
 Vrtec (priloga Angeljček) (1893 - 1912)
 Vesna (1894)
 Rodoljub (1897 - 1904)
 Planinski vestnik (1895 in 1900)
 Novice (1897 - 1904)
 Fliegende Blätter (1896)
 Slovenski list (zopet 1897 - 1901)
 Slovenec (zopet 1901 - 1907 in 1926)
 Glasbena zora (1900)
 Učiteljski tovariš (1900, 1901, 1911)
 Der Süden (1900 in 1901)
 Slovenka (1901)
 Zvonček (1901 - 1912 in 1920)
 Jež (1902 - 1908)
 Slovan (1902 - 1912)
 Interessantes Blatt (1903 - 1905)
 Domovina (1904 pol leta, 1926)
 Soča (1904 pol leta)
 Jeseniška straža (1905)
 Naši zapiski (1907 - 1911)
 Slovenija (1907)
 Omladina (1907 in 1908)
 Korošec (1908 - 1910)
 Svoboda (1908)
 Svobodna misel (1910 - 1912)
 Slovenski dom (1910 - 1912)
 Ilustrovani tednik (1912)
 Slovenski branik (1909)
 Prosvetni glasnik (1927 in 1928)
 Razgled (1928)
 Jutro (1926)
 Kmetijski list (1926)
 Narodni dnevnik (1926)
 Naprej (1926)

V Izvestju so naštetih še sledeči naslovi, ki niso omenjeni v zapisnikih sej:

Brencelj
 Kres
 Edinost
 Juri s pušo
 Slovenski čebelar
 Rogač
 Slovanski svet
 Domoljub
 Delavski list
 Brivec
 Zarja
 Oesterreich u. Seine Völker in Wort und Bild

Sklepamo torej lahko, da je bila čitalnica liberalno usmerjena na tedanji politični sceni. Poudarek so dajali literarnim revijam. Niso se odrekli nemškemu tisku, absolutno pa je prevladoval slovenski. Naročali so tudi periodiko za mladino.

Prvo obsežno poročilo o stanju knjižnice je ohranjeno za leto 1893. Namestnik pokojnega knjižničarja Janka Štruklja ga je prebral na sedemnajstem rednem občnem zboru. Knjižnica je štela 1330 knjig, leto prej 1245, prirast je bil 85 knjig. Od Slovenske matice so imeli 153 knjig, prejšnje leto 147, mohorjevki so imeli 221, prejšnje leto 210, knjig Dramatičnega društva 72, nobene nove. Nemških, hrvaških in drugih tujejezičnih zvezkov so imeli 143, prejšnje leto 137. Podarjenih je bilo 57 knjig. Čitalnica je bila naročena na prvih osem časopisov naštetih v tabeli št.1. Bila je član Slovenske matice, Mohorjeve družbe, Glasbene matice, Dramatičnega društva, Kmetijske družbe v Ljubljani in Matice Hrvatske v Zagrebu. Naročili so Slovensko knjižnico. V knjižnici sta bila dva zemljevida in sicer dunajske svetovne razstave ter jugoslovanskih pokrajin, dalje zakonik v nemškem in slovenskem jeziku iz leta 1811. "Izposodilo se je letos 1050 knjig in vrnilo se jih je do 24. decembra 1010, doma jih je še 40." Manj natančna poročila se ponavljajo iz leta v leto, za nekaj let podatkov sploh ni kot je razvidno iz spodnje tabele:

	število knjig	izposoja	obisk	poslovne ure	število članov
1892	1245				
1893	1330	1050			
1894	1276				
1895					
1896					
1897	1366				
1898	1369	752			
1899	1400	770			
1900	1400	846			
1901	čez 1300	921			
1902	1400	800			
1903	1500	791			
1904	do 1500	991			
1905	1550	1199			
1906	1500	1230			
1907	1500	1894			
1908	1500	2114	671	50	
1909	čez 1600	1774			
1910	1560	1545		51	
1911		1722		51	
1920	ok. 1400	1000		29 (sept. - dec.)	191
1922	1810			48	287
1925	1724				
1927		1201			
1929	3029				
1930		1549	635		272
1931	3931		1664		
1937		3634	2528		

V letih 1892 - 1912 se je knjižna zaloga gibala med 1245 in 1600 zvezki. Podatki v tabeli so iz zapisnikov, a niso vedno točni na kar kažeta besedi do in čez pred številom knjig.

Okrogle številke, ki se ponavljajo ali so nižje od prejšnjih ali pa se ne ujemajo številke, ki naštevajo stanje in prirast.¹² Kljub temu imamo sliko o stanju knjižnice. V prvih dvajsetih letih je bil prirast majhen, po nekaj deset knjig letno, od tega je bilo veliko podarjenih. Glavni vir knjig pa je bilo članstvo v Slovenski matici, Mohorjevi družbi in Dramatičnem društvu. Večjih nakupov knjig se je knjižnica lotila šele v drugi polovici dvajsetih let. Darovalci knjig so vestno naštet. Čitalnica jim je vedno izrekala zahvale, tudi pisne. Knjige so podarili: "gospici" Sadu in Gorjup Marjeta, gospe Fankal - Snoj, Knez Ana, Štrukelj Marija, gospodje Alešovec Jakob, Burja Leopold, dr. Bežek Robert, Drenik Fran, Govekar Fran, Hvalenc Pavel, Ježtel Anton, Jenko Alojzij, Jesih Jakob, Kralj Ignacij, Levec Fran, Mohar Dragotin, Novak, Pleško Karol, Pino Alojzij, Rutar Simon, Sušnik, Škarjavec Valentin, Škarjavec Ivan, Štrukelj Janko, Uršič, Vavrč Ivan, Vončina, Wiethaler Fran (mnogo let), Žakelj Friderik.¹³ Tu gre za izjemen primer darovalca knjig. Če upoštevamo, da je od leta 1886 daroval po 10 knjig letno, kot pravijo Izvestja, jih je do leta 1903 dal 180, ko pa dodamo še 1904 - 15, 1905 - "večje število", 1907 - 27, 1909 - 14 in 1910 - 10, dobimo 246 knjig in več, ki jih je na prelomu stoletja za knjižnico prispeval en sam človek. Po poklicu je bil šolski svetnik. Ta gospod je izobraževanje zagotovo jemal zelo resno. 18. decembra 1881 je dr. Bleiweis podaril čitalnici "iztis Fr. Gerbičevih pesmi". Leta 1888. je Jakob Alešovec poklonil knjigo "Ne v Ameriko", dvanajst letopisov Slovenske matice in triindvajset zvezkov "Slovenske talije".¹⁴ Leta 1897 je knjižnica dobila sedemindvajset knjig, leto kasneje so Tesarskemu in zidarskemu društvu podarili nekaj knjig, ki so jih imeli v več izvodih. Gospa Fankal je darovala celega Valvasorja. Leta 1900 se je občni zbor zahvalil darovalcem: gospodu Sadu (deset knjig), g. Dreniku (ena knjiga), gdč. Uršič (ena knjiga). Knjižnica je sprejela Schwentnerjevo ponudbo in kupila Cankarjevega Rudo, Župančičeve in Kettejeve pesmi ter Aškerčeve drame. Leta 1902 so si privoščili Vseučiliški zbornik, ker je bila to "jako važna

knjiga za Slovence". Profesor Sadu je podaril sedem knjig, dr. Bežek pa tri. Naslednje leto so kupili Cankarjeve Vzore(?) in pesmi Taras Vasiljeva. V dar so dobili deset knjig od profesorja Bakelja, prav toliko od Dragotina Moharja, ki je zastoj prinašal tudi Slovenski list, od Muršiča pet knjig in Marije Seidl eno. Priskrbeli so si nekaj muzikalij. Leta 1904 sta profesor Žakelj in dr. Josip Stare darovala trideset knjig. Večje število knjig je podaril I. Knez. Na predlog predsednika Drenika so poklonili brambovski knjižnici v Ljubljani nekaj knjig, ki so jih imeli v več izvodih. Leta 1907 je knjige daroval Rajko Kotnik. Decembra je odbor odobril knjižničarju Škarjecu 20 goldinarjev iz zapuščine po Fankalu. Kupil je petintrideset knjig.

Glede izdatkov za knjižnico niso postavili pravil. Odbor se je vsakokrat sproti odzival na prošnje knjižničarjev za potrebne vsote. Običajno so odobrili zaproseno vsoto, včasih so jo znižali. 18. februarja 1910 je Mohar prosil za 200 kron za nakup in vezavo, dobil jih je 100. Pregled stroškov za knjižnico po zapisnikih sej:

1897	20 kron
1900	4,60 kron
1905	81,70 kron
1906	21,95 kron
1907	165 kron
1909	165 kron
1910	100 kron
1911	300 kron
1912	150 kron
skupaj	1058,25 kron

Čitalniška knjižnica je bila zaprtega tipa. Knjige in časopise je izposojala samo članom čitalnice. Na marčni seji 1903 so naredili izjemo za "gojence kateri telovadijo pri Sokolu v slučaju, da vračajo knjige redno in snažne". Leta 1894 so uvedli večerne ure za branje, a niso imeli uspeha. Na občnem zboru leta 1898 so se pritoževali zaradi slabega obiska knjižnice in zanemarjanja knjig. Sklenili so, da bodo zamudnike trikrat zapored opomnili, četrtič pa od njih zahtevali odškodnino. Pri tem je imel knjižničar proste roke. Pravil izposoje do leta 1900 ne poznamo. Vodili so knjigo izposojenih in vrnjenih knjig. Na seji 21. aprila 1900 so zopet obravnavali izposoji. Škarjavec je tarnal, da so v zadnjih letih izgubili sedemdeset knjig. Uspeh "tirjalnih pisem" je bil različen. Nekateri so obljubili, da bodo plačali odškodnino, drugi so trdili, da si knjig sploh niso izposodili, večina se na poziv ni odzvala. Po razpravi so se odločili, da bodo določili poseben red pri izposoji. Drenika so zadolžili, da pravila napiše. Prinesel jih je na sejo 1. junija, odbor jih je sprejel:

¹² Dva takšna primera: leta 1903 je štela knjižnica 1400 zvezkov, 1901 tudi 1400, prirast v letu, leta 1901 pa je bil 35 zvezkov; leta 1905 je knjižnica štela 1550 zvezkov, 1906 1500 zvezkov, prirast pa naj bi bil 20 knjig. Takšnih primerov ne moremo pojasniti. Res je, da ne gre za veliko število knjig in da približna slika zaradi tega ni pokvarjena. Upoštevati pa je treba, da se je veliko knjig izgubilo.

¹³ Izvestja, str. 49.

¹⁴ Izvestja, str. 41.

"KNJIŽNI RED ČITALNICE V ŠIŠKI

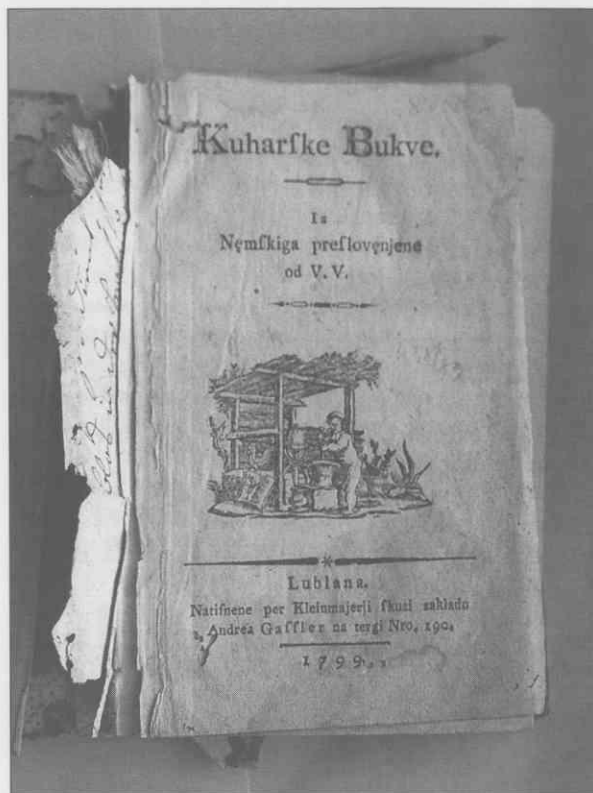
1. Knjižnica je odprta vsako nedeljo od 1. do 2. ure popoldne.
  2. Pravico do knjižnice imajo izključno le društveniki.
  3. Društvenik ima hkrati le 3 knjige ali zveske zahtevati.
  4. Sposojene knjige se morajo vračati najdlje v 30. dneh.
  5. Predno se ne vrnejo sposojene knjige, se drugih ne dobi.
  6. Praviloma se izročajo berila le vpisanim društvenikom. Ako pa ti (društveniki) po knjige druge (otroke, sorodnike, posle, i.t.d.) pošiljajo morajo dotični biti pri knjižničarju kod opravičeni oglašeni, ali pa morajo od slučaja do slučaja, donesti od društvenika podpisani list.
  7. Vsak društvenik je odgovoren za knjige, katere je sam, ali po oblaščenem prejel, ter obvezan vrniti sposojene knjige, vsaj po 30. dneh.
  8. Za pokvarjene (zelo zamazane, raztrgane ali poččkane) ali zgubljene knjige, mora odgovorni društvenik plačati primerno odškodnino - za popravo stare knjige oziroma za nabavo nadomestilne nove knjige.
  9. Odškodnino določa in sprejema odbornik knjižničar.
  10. Za vzdrževanje predstoječega knjižnega reda jamči knjižničar.
- Le-ta knjižni red je bil sklenjen in potrjen v odborovi seji šišenske čitalnice dne 21. aprila 1900.

Prvomestnik

Knjižničar"

Leta 1903 je odbor ponovno povabil člane naj društveno sobo uporabljajo za dnevno prebiranje časopisov. Hkrati je omejil jemanje časopisov na dom. Novi časopisi naj bodo vedno na mizi na razpolago, stare pa so si člani lahko izposodili na dom. Seja odbora 29. decembra 1906 je dala novo idejo. Drenik je predlagal, da v knjižnici "vpeljejo takozvane legitimacijske listke." Ponovno se je z novo idejo predsednik oglašil na občnem zboru leta 1909. Svetoval je, da bi čitalniško knjižnico spremenili v javno ljudsko knjižnico. Takoj po zboru je odbor razpravljal o predlogu in ugotovil, da ga ne more uresničiti, ker je za čitalnico predrag. Škoda! Zamudili so pravi čas, ko je bila čitalnica še v polnem zamahu. V tem času je bilo na Slovenskem ustanovljenih kar nekaj javnih ljudskih knjižnic. Imele so različen uspeh. Najboljšega tiste, ki so delovale v večjih krajih ali mestih in so bile deležne dovoljšnjih sredstev.¹⁵

¹⁵ Bogo Komelj, Sto let javnega knjižničarstva v Novem mestu 1865 - 1965; v: Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto 1996, str. 25.

Kuharske bukve Valentina Vodnika.

O ureditvi knjižnice ne moremo povedati mnogo. Na občnem zboru 1901 je knjižničar v poročilu omenil, da je knjižnica obsegala:

- A knjižnica - Slovenska matica, 196 knjig
- B knjižnica - Družba sv. Mohorja, 260 knjig
- C knjižnica - Dramatično društvo, 79 knjig.

Poleg teh je imela knjižnica še Valvasorja in nemške knjige. Sklepamo lahko, da so knjige razporejali po izvoru. V vsem predvojnem obdobju imamo en sam podatek o obisku in sicer 671 leta 1908 (tabela št. 2). Knjižničar je izračunal, da je v 50. "poslovnih urah" povprečno izposodil po 58 knjig. Delal je enkrat tedensko po eno uro, neprofesionalno kot vsi njegovi kolegi. Knjižnico so vodili iz čistega navdušenja, poleg rednega dela. Fran Bizjan in Ivan Škarjovec sta bila, na primer, slikarja.¹⁶ Vsak je knjižnico uredil po svoje in zanjo skrbel po svojih močeh, ne pa po nekih splošnih pravilih kot to počnemo danes. Knjižničarji v

(1907) »Nato je podal še pregled javnih ljudskih knjižnic na Slovenskem: Sv. Ožbalt ob Dravi, Sv. Anton na Pohorju, Sv. Duh na Ostrem vrhu, v Miru pri Gorici (potujoča knjižnica), v Neblu ob italijanski meji (potujoča knjižnica), v Kranju, v Ljubljani, v Št. Jakobu in Rožeku na Koroškem, v Veliki Loki, v Radomljah pri Mengšu, v Domžalah, v Žireh, v Zagorju na Krasu, v Kamniku, na Jesenicah, v Ilirski Bistrici, v Šoštanju in v Trzinu.»

¹⁶ Izvestje, str. 1.

Narodni čitalnici v Spodnji Šiški so bili:

Fran Bizjan
 Anton Knez (1878)
 Ivan Škarjavec (1878, 1894 - 1905)
 Janko Štrukelj (do 1893)
 Ignacij Kralj (1894 - 1905)
 Dragotin Mohar (1905)
 Viljem Menard (1920)
 Oton Obradovič (1920)
 Pavel Herbst (1920 in 1925)
 Fran Bizovičar (1920)
 Jože Burja (1922)
 Ludvik Gruden (1925)
 France Pipan (1925 - 1927)
 France Borštinar (1925 - 1927)
 Pavla Kozamernik (1928)
 Boleslav Hiter (1930 - 1931)
 Kristanc (1930 - 1931)
 Franc Šušter (1931)
 Prosen (1931)

Občni zbor

Na 26. decembra 1910 ob 8^h popoldne v čitalnici.

Konstituirani člani.

Prejeli so:

- 1) Skupni predsednik,
- 2) poročila knjizničarja,
- 3) " " knjizničarjevo,
- 4) " " prevodjevo,
- 5) " " blagajničarjevo,
- 6) volitev dveh preglednikov računov,
- 7) volitev odbora,
- 8) razpisali.

1) Predsednik poročila navede, konstatira o obsevu in da seveda knjizničar.

2) Sp. knjizničarja poročila proučimo.

Odbor je predlagal iz gg. K. Slavija kot predsednika, L. Burja kot podpredsednika, J. Burja kot blagajnika, Fr. Škarjaveca kot gospodarja, Dr. Moharja kot knjizničarja, M. Kozamernika kot prevodjevo, Fr. Kralja kot knjizničarja in M. Prosenca.

Odbor je pri prevodju, predlagal, da se se slavi: na zabijanju občine zboru, manjši s izpremenjeni listi čitalniške knjiznice o javno ljudske knjiznice in 2) 1 vo. skupno parcelo poleg čitalniškega sveta. Prvi navet se ni mogel izreči, ker bi bil za gromozno opira za čitalniško predajo, drugi pa tudi ne, ker ni bilo misla, da, nar. malazali o prvih zvezah, ki bi v boju s knjizničarji.

V ustaljeno in živahno društveno življenje je leta 1914 udarila vojna. Veliko knjižnic je v tem času propadlo. Po vojni delo ljudskih knjižnic v Sloveniji ni bilo ovirano in so v nekaj letih dosegle lepe uspehe. Skoraj vse javne in društvene knjižnice so bile vključene v osrednje prosvetne organizacije, ki so bile podaljšane roke strank.¹⁷ "Liberalni tabor" je konec julija 1920 ustanovil društveno zvezo z imenom Zveza kulturnih društev. V svoje članstvo je povabila vsa kulturno - prosvetna društva, ustanavljala in podpirala je ljudske knjižnice (leta 1935, ok. 125.000 knjig, 60.000 bralcev) in organizirala predavanja. Vanjo so se vključile stare čitalnice, knjižnice in gledališki odri.¹⁸ Javnih denarnih sredstev za knjižnice tudi v novi državi ni bilo. Leta 1920 in 1931 je Ministrstvo za prosveto sicer izdalo Pravila za narodne knjižnice in čitalnice, a od njih javne ljudske knjižnice niso imele nobene koristi. Odloka sta določila, da so bile knjižnice podrejene ministrstvu in kako naj bi delovale. Kupovati so morale knjige, ki jih je ministrstvo določilo, mu pošiljati poročila, knjižničarji so odgovarjali pristojni šolski oblasti, denar pa so si morale priskrbeti same kakorkoli in kjerkoli.¹⁹

Kaj se je dogajalo z našo knjižnico med vojno in do leta 1920 ne vemo, ker so v letih 1912 - 1920 čitalniški zapisniki prekinjeni. Glede na težave, ki jih je čitalnica imela pri ponovni vzpostavitvi knjižnice pa lahko rečem, da je le - ta med vojno obstala in propadala.

Prvi povojni občni zbor Narodne čitalnice, za katerega vemo, so sklicali 29. februarja 1920.²⁰ Člani novega odbora so postali: predsednik Viljem Maurer, podpredsednik L. Burja, tajnik Pavel Herbst, knjižničar Viljem Menard, njegov namestnik Oton Obradovič, gospodar in zastavonoša J. Kovač. Novo obdobje je prineslo drugačno življenje tudi čitalnici. Sveti Štefan ni bil več obvezen datum za občne zборе. Sklicevali so izredne občne zборе. Vodstva so se pogosteje menjavala. Dobimo vtis, da je bilo vedno manj potrebe in veselja do ljubiteljskega delovanja. Pozivi, kot je bil tajnika Pavla Herbst, da se obnovi staro družabno življenje v Šiški, niso mogli zaustaviti razvoja. Čitalniška družabnost je bila privlačna v 19. stoletju, v 20. so se čitalnice umaknile iz življenja, najbolj uspešno tiste, kot sem že omenila, ki so v prvih letih stoletja ustanovile javne ljudske knjižnice in spremenile svoje aktivnosti.

Prvo povojno veselico so organizirali 29. maja 1920. Program je bil pester: prolog, petje, godba, srečelov, šaljiva pošta in ples, dobiček izdaten,

¹⁷ Bogomil Gerlanc, navedeno delo, str. 15.

¹⁸ Ervin Dolenc, Kulturni boj, Ljubljana 1996, str. 277 - 279.

¹⁹ Avgust Pirjevec, navedeno delo, str. 336 - 337.

²⁰ Zapisniki sej Narodne čitalnice v Spodnji Šiški 1920 - 1932, Knjižnica Šiška.

1977,20 kron. Do leta 1927 so redno organizirali Vodnikovo besedo, maškarado, Martinovo veselico, pa še poleti kakšno. Večino prireditev so pripravili pri Valjevcu.

Tamburaškega orkestra niso obnovili. Inštrumente so prodali. S pevskim zborom so se veliko ukvarjali, a je padal iz krize v krizo. Leta 1921 so opustili praznovanje 40. obletnice društva, ker so imeli premalo pevcev, da bi zbor lahko nastopil. Naslednje leto so naredili veliko reklamo za zbor. Zbrali so dvajset pevcev, a tokrat brez zborovodje. Da bi ga dobili, so ponudili 80 kron za vajo. Maja 1924 je zbor štel celo trideset članov, a nezadovoljnih, ker so morali plačevati "pevske članarino". Ukinili so jo, ostale so težave s plačevanjem pevovodje. Leta 1925 so, zaradi premajhnega števila pevcev, ustanovili mešani zbor, ki pa zaradi preskromnega programa ni bil kos potrebam društva. Zboru so naložili naj se sam financira ali pa ukine. Ob vseh težavah je zbor zopet oživel v letu 1927 in se obdržal v trideseta leta. Leta 1938 je štel 20 članov.^{20a}

Največ uspeha je imel dramski odsek. Na seji 22. novembra 1922 je tajnik predlagal ustanovitev gledališkega odra. Člani odbora so bili proti, češ, da nimajo denarja za kaj takega. Čez leto dni je tajnik ponovil svoj predlog in tokrat uspel. Dela so se lotili z veliko energijo. Oder so postavili v dvorani pri Valjevcu. Že 24. novembra 1923 je dramski odsek priredil dramski večer s programom: Greh mora biti in Malomestne tradicije z izgubo v blagajni. Nastopali so na vseh veselich in še vmes. Igrali so v glavnem enodejanke in burke, včasih kakšno dramo. Rekvizite so kupovali ali si jih izposojali v Narodnem gledališču. Neverjeten zagon je trajal do srede leta 1925. Junija je Komac poročal o petnajstih predstavah in triinpetdesetih vajah v pretekli sezoni. Istočasno bi se društvo finančno sesulo, ko ne bi imelo sklada za Vodnikov dom. Gledališki oder so leta 1929 prodali.

Že na občnem zboru leta 1920 je Peter Burja predlagal naj čitalnica proda zemljo, ki jo je imela na Vodnikovi cesti. Po daljši debati so predlog sprejeli. Oktobra 1921 so parcelo prodali Blažu Novaku za 38.500 kron. 30.000 kron so naložili v hranilnico tako, da so jih lahko dvignili le s sklepom občnega zbora. Leta 1923 so svoja člana Pavla Poviča in Jožo Burja vključili v skupni odbor Društva za izgradnjo Sokolskega doma v Spodnji Šiški. Na občnem zboru januarja 1925 so največ govorili o gradnji Vodnikovega doma. Določili so gradbeni odbor, ki naj bi sklepal o možnostih izvedbe. Vanj so imenovali arhitekta Zupana, Koviča, Rozmana, Tusarja in Herbststa. Odbor je nehal

delovati še isto poletje, ko je društvo prišlo v hudo krizo. Na seji 12. julija 1931 so nazadnje sprejeli sklep "videč vsestransko ugoden prostor v korist in razvoj knjižnice", da za 500 din najamejo prostore pri Ančniku in sicer sobo, dvoranico in podstrešje.

Blagajniki so bili verjetno najbolj zaposleni od vseh odbornikov. Vodili so blagajno vseh veselich, izdatkov za potrebe društva, zaračunavali izposajo svojih rekvizitov drugim društvom, uporabo čitalniške sobe (nezakurjeno za en sestanek 10 kron), pobirali članarino. Leta 1922 so jo povišali s 6 na 10 kron, plačljivo v enem obroku. Pri pobiranju je iz društva izstopilo 40 članov. Sredi leta 1925 je imela čitalnica 191 članov. Kljub težavam v delovanju je članstvo ves čas naraščalo, leta 1931 že na 302. Med častne člane so v 20. stoletju vpisali: Frana Drenika (1904), L. Burjo (1925), I. Petriča (1925), Pavla Herbststa (1925) in Ivana Košenino (1928).

16. novembra 1923 je odbor včlanil čitalnico v Zvezo kulturnih društev in plačal "enkrat za vselej" 50 din. 25. januarja 1924 zasledimo prvo omembo, da je bil odbor javljen policiji.

Konec istega leta so sklicali žalno sejo za 9. decembra umrli dolgoletni predsednikom Viljemom Maurerjem. Januarja 1925 je postal njegov naslednik Pavel Herbst, ki je bil že februarja službeno prestavljen. Odbor je njegovo odsotnost štel za začasno, društvo je formalno vodil podpredsednik Rozman. Maja je revizor Ludvik Gruden predlagal sklic izrednega občnega zbora, saj je odkril velike izgube v blagajni. Težave je jedrnato opisal takole: "Površna administracija; neobiskovanje sej, nered; ni predsednika društva; zadnji dve leti so stroški čitalnice presežali dohodke; oder, kulise in rekviziti, vse to je predrago; 4000 din dolga; fond za Vodnikov dom, ki ga nikoli ne bomo gradili, leži neumestno." Občni zbor je sklenil denar za dom dvigniti, da bi poravnali dolgove. V nov odbor so izvolili: Jožeta Burjo kot predsednika, Franca Praprotnika kot podpredsednika, Otona Obradoviča kot tajnika, ki ga je, zaradi bolezni, že avgusta zamenjal Adolf Pipan, Franca Šuštarja kot gospodarja, odbornika sta postala Javoršek K. in Svetic A., njuna namestnika Markuš T. in Rozman A., načelnik dramskega odseka Bojan Smrkolj, knjižničnega odseka Ludvik Gruden in pevskega odseka Nande Tušar, revizorja pa Peter Brelih in Rafko Potrč. Vodstvo društva so reorganizirali, vsaka dejavnost je odtlej delovala kot odsek s svojim predsednikom, tajnikom in blagajnikom. 2. marca 1926 so odstopili predsednik, tajnik in blagajnik čitalnice tri mesece potem, ko "po medsebojnem prerekanju in mučnih scenah, ko izmed 25 članov, razpolagajočih s časom in znanjem za prosvetno delo, ni bilo mogoče dobiti za marsikako funkcijo niti enega, se končno

^{20a} Jutro, 21. 8. 1938.

izvoli novi odbor za poslovno leto 1926." Izredni občni zbor maja 1926 je za novega predsednika čitalnice izvolil Ivana Hitra.

Jeseni 1925 so organizirali nekaj predavanj. Skupaj so stopila šišenska društva: Sokol, Čitalnica, Orjuna in obe podružnici Ciril - Metodove družbe. Za zimsko sezono so nameravali organizirati redna predavanja vsako soboto ob 20. uri v gostilni Pri raci s prostim vstopom. Prvič so se zbrali 14. novembra. Govoril je profesor Pavlič o življenju po smrti. Sledili sta še dve predavanji in sicer 16. decembra je Jurij Mihelak predaval o krščanstvu, mladini je bilo predavanje prepovedano, 22. januarja 1926 pa je prof. Dolžan govoril o pračloveku. Novembra 1931 zasledimo zopet omembo predavanj. Na seji so ugotovili, da se predavanja v Šiški niso obnesla. Kunaver je predlagal, da bi jim dodali nastop zboru na začetku in na koncu. Za predavatelje so prosili Zvezo kulturnih društev. Odločili so se za geografska predavanja.

Povojno stanje v knjižnici nam opiše poročilo knjižničarja Viljema Menarda na občnem zboru februarja 1920: "Ko sem prevzel knjižnico, je manjkalo, po poročilih prejšnjih knjižničarjev, 120 knjig. Do danes se je vrnilo 78 knjig, manjka jih še 42. Vezati se je dalo 300 knjig. Ker me čaka pri ureditvi knjižnice ogromno delo, prosim, da bi se pri volitvah volil tudi zame namestnik, kateri bi mi pomagal pri tem delu, sicer mi je nemogoče urediti knjižnico v najkrajšem času." Za namestnika so Menardu določili Otona Obradoviča. Aprila je knjigovez zvezal 70 knjig. Julija je odbor ugotovil, da ni imel dovolj denarja za vezavo ostalih in da knjigovez "ne pride nikamor z delom", zato so mu knjige odvzeli ne da bi svoje delo dokončal. Sestavili so inventar in 11. septembra 1920 knjižnico odprli. Članstvo je čitalnica o tem obvestila v časopisih Jutro, Slovenski narod in Jugoslavija. Član si je na teden lahko izposodil eno knjigo brezplačno za en teden. V primeru, da jih je vzel več je moral plačati takso in sicer: za veliko knjigo dve kroni, za srednjo eno krono, za dve majhni eno krono. Knjižnica je bila razdeljena v naslednje skupine:

- pesnitve in poezije
- drame
- romani
- novela
- leposlovni dnevniki
- revije in časopisi
- "znanstvo"
- hrvaški oddelek.

Ocenili so, da je bilo 20% knjig neuporabnih, strganih ali je manjkal kateri od delov, če so bile v več zvezkih. Tako je le "malo ostalo od nekdanje slavne knjižnice šišenske čitalnice." Odprta je bila po eno uro na teden. Zaradi težav pri vračanju

knjig, je odbor leta 1922 knjižničarju dovolil, da je knjige terjal z opomini. Za prvi opomin je zaračunal en dinar, za drugega pa dva. Istočasno so za enkrat povišali izposojnino. V letu 1923 je Narodna čitalnica skupaj z ostalimi knjižnicami v Ljubljani uvedla obvezen poslovni red.

17. maja 1924 je knjižničar prosil odbor, da mu dovoli zapreti knjižnico z utemeljitvijo, da name-rava urediti knjige, sezname bralcev in knjig ter izterjati izposojene knjige. Pri prenovi knjižnice sta zelo zavzeto delala brata France in Adolf Pipan. Na podlagi novih pravil društva so izvolili knjižnični pododbor. Načelnik je bil Ludvik Gruden, tajnik Komac, blagajnik Mihelak, člana Prelec in Obradovič. Natisniti so dali nove članske izkaznice in naredili nov seznam članov. Gruden je prosil šišenskega Sokola, da bi vključil svojo knjižnico v čitalniško. Sokol je predlog sprejel. Svojih 143 knjig je podaril čitalnici, ki je v zameno obljubila zastonj izposojo knjig za sokolsko mladino. Tiskanje seznama knjig je bilo za čitalnico predrago, zato so ga natipkali v šestih izvodih. Kljub izterjavi je knjižnica izgubila 60 knjig. Ureditev knjižnice je bila po novem sledeča:

- A pesmi in pesnitve
- B dramski spisi
- C romani, novele, povesti (posebej izviri in prevedeni)
- F revije in znanstveni časopisi
- G znanstvena književnost
- H hrvaške knjige

Na občnem zboru 26. decembra 1925 so sprejeli nov poslovni red:

"Knjige more izposojati vsakdo, ki ima stalno bivališče v Šiški. Za vpis kot odjemalec je potrebno, da izpolni obrazec: pristopna izjava (ki ga dobi pri knjižničarju), nakar se mu izroči proti pristojbini 2,50 din izkaznica, s katero je upravičen do izposojanja knjig. Mladoletnim se izda izkaznica le, ako njihovi starši s svojim podpisom na pristopni izjavi prevzamejo odgovornost za točno vračanje.

Na izkaznico sme izposojati knjige le njen imetnik. Naenkrat se izposodijo lahko največ tri knjige. Izposojevalna doba znaša po velikosti knjige od din 0,50 do din 1,50 za eno knjigo. Izposojnina za mladinske knjige (zaznamovane v imeniku s križcem poleg številke) je, ne glede na velikost, din 0,50 od knjige.

Kdor želi imeti kako knjigo izposojeno več kot 14 dni, mora to po preteku 14 dni javiti knjižničarju, da mu podaljša rok za dotično knjigo na izkaznici. Za podaljšanje izposojevalne dobe se plača za vsak nadaljnji teden polovica izposojevalnine za dotično knjigo. Ako kdo obdrži knjigo več kot 14 dni in ne podaljša roka, se za vsak nadaljnji teden zaračuna celotna izposojevalnina.

Kdor ne vrne knjige tekom 14 dni in ne podaljša roka, ga knjižničar opomni z opominom. Ako drugi opomin ne najde odziva, se dotičniku odzamejo izposojene knjige in izkaznica.

Vljudno prosimo, da se pazljivo ravna z izposojenimi knjigami. Vsako poškodovanje in pomazanje, zlasti revij, bomo brezobzirno kaznovali z globo in odtegnitvijo izkaznice.

Ker število knjig ni preveliko, se prosi, naj se vračajo kolikor možno v rednem roku, da jih bo čim več cirkoliralo med odjemalci."

Prenovljeno knjižnico so odprli z naznanilom:

"K n j i ž n i c a

Narodne čitalnice v Šiški se je nanovo preuredila in izpopolnila ter bo odprta, počenši s soboto dne 2. januarja 1926, vsako sredo in soboto od 19 do 1/2 21 ure.

Posegajte pridno po knjigah, da na ta način pomagate novemu knjižnemu odseku pri realizaciji njegovih nadaljnjih načrtov.

Knjižnični odsek.

Šiška, dne 29. decembra 1925."

Skupaj s prenovljeno knjižnico so uredili in odprli tudi "javno bralnico". Za pomoč so zaprosili Zvezo kulturnih društev, uprave časopisov Domovina, Jutro, Slovenski narod, Kmetijski list, Narodni dnevnik, Slovenec in Naprej pa, da bi pošiljale časopise po nižji ceni. Odgovora z obljubo znižane cene so dobili od Narodnega dnevnika in Slovenskega naroda. Poleg Kmetijskega lista, ki je redno prihajal so s februarjem naročili še Jutro, Slovenca in Slovenski narod. V bralnici so za prvi mesec določili dežurstva. Vsak večer je bil v čitalnici eden od članov odbora. Od ponedeljka do sobote je bila odprta od 19. do 21. ure, razen v torek, ko so jo odprli ob 20. uri, v nedeljo pa od 10. do 12. ure.

Izgleda, da ni bilo velikega odziva med člani. Na občnem zboru februarja 1928 so obširno razpravljali o eksistenčnih težavah čitalnice. Društvo je bilo v letu 1927 "na mrtvi točki". Knjižnica je delovala, a je imela malo obiska. Tožili so, da je javnost ne podpira. Bralci da imajo na razpolago bolj založene knjižnice, zato se za čitalniško ne zanimajo. Predsednik Hiter je, skupaj Cvetkom zagovarjal mnenje, da je čitalnico povozil čas. Omejiti da bi se morala na knjižnico, ki naj bi bila javna. 50 - letnica društva je bila lepa priložnost za takšno preureditev. Ivan Zakotnik je nasprotoval likvidaciji društva in predlagal slavnostno praznovanje obletnice. Čitalnica naj bi ostala kot "živ spomenik slavne preteklosti." Večina zborovalcev je bila za njegov predlog.

Delo knjižnice v minulem letu je v poročilu opisala prva knjižničarka: "Kot enoletna knjižničarka vam hočem sporočiti uspehe knjižnice v preteklem letu oziroma njene težkoče, katerih je žalibog več nego uspehov. Na zadnjem občnem zboru l. 1926 se je sklenilo, da se bode pomagalo knjižnici s tem, da se bo kupilo več novih knjig, katerih je knjižnica tako zelo potrebna in tudi od strani zborovalcev se je sklenilo, da bodo obiskovali knjižnico bolj pogosto in jo s tem gmotno podpirali. Toda ostalo je seveda le pri obljubah! Promet knjižnice je bil torej tako malenkosten, da se o tem skoro ne izplača govoriti! Knjižnico je obiskovala skoro sama mladina, če izvzamem nekaj starejših članov, ki pa so le poredkoma prišli po knjige. Žalostno je poslušati odjemalce, ki ne prestando govorijo, da so že celo knjižnico prebrali. 'Kaj naj vzamem? Novega nimate nič - staro pa sem že vse prečital!' Take opazke so na dnevnem redu! Sedaj pozimi imamo knjižnico odprto dvakrat na teden, mislili smo, da se bode promet povečal - toda ostalo je pri starem in dohodki ne dosegajo niti režijskih stroškov, če upoštevamo najemnino, razsvetljavo, čiščenje, kurjavo i.t.d., kaj še, da bi se iz teh dohodkov kupile nove knjige ali vsaj stare dale popraviti.

Promet knjižnice v l. 1927 je sledeči:

Izposodilo se je vštveši tudi januar 1928	1.201 knjiga
novih, kupljenih, vštveši revije	18 knjig
raznih, darovanih	6 knjig
izgubljenih oz. neizterljivih	10 knjig
novih vezanih oz, starih popravljenih	58 knjig
starih pripravljenih za popravilo	30 knjig

Pripominjam še, da so knjige v tako slabem stanju, da jih je skoro polovica nesposobnih za promet. Blagajniški obračun knjižnice za leto 1927 je sledeči:

saldo l. 1926 v gotovini	din 124.75
dohodki v l. 1927 iz izposoje knjig	din <u>1242.25</u>
skupno dohodek	din 1385.00
novе, kupljene knjige	din 340.00
vezava 59 knjig	din 391.00
glavni blagajni izplačano	din <u>300.00</u>
skupno izdatkov	din 1221.00
ostane saldo	din 264.00
prištevi saldo januarja 1928	din <u>73.00</u>
knjižnica ima l. februarja 1928 gotovine	din 337.00

Cenjени zborovalci ste uvideli po tem kratkem obračunu kako skromno gospodari knjižnica in da je bolj kot kdaj potrebna nujne pomoči. Apeliram ponovno na vas kot tačasna knjižničarka, da ne zapustite naše knjižnice, ki je svoječasno vršila tako pomembno vlogo v Šiški! Pomagajte in

sodelujte, da jo bomo spravili spet do prejšnje višine! Ne dopustite, da bi naša nekdanja tako slavna čitalnica tako klavrno končala!

Ob zaključku svojega poročila mi je še prijetna dolžnost, da se zahvalim g. Boleslavu Hitru, Kristanu in Fr. Boltavzerju, ki so mi vse leto v knjižnici pridno pomagali.

Pavla Kozamernik
t.č. knjižničarka

Ljubljana dne 2. februarja 1928."

Tisto pomlad so na sejah odbora v glavnem govorili le o organizaciji praznovanja 50 - letnice. Sprejeli so predlog predsednika Hitra, da ob tej priložnosti v Šiški ustanovijo javno ljudsko knjižnico. Društvo za to potrebnega kapitala ni imelo, zato so sklenili z okrožnico prositi za prispevke, ne le svoje članstvo, ampak vse prebivalstvo Šiške in podjetja ter denarne zavode v Ljubljani in drugje. Denar, ki bi ga darovali izven Ljubljane, bi se zbiral v Mestni hranilnici, ki bi ga nalagala na čitalniško knjižnico. Natisniti so dali tisoč primerov okrožnice:

"Narodna čitalnica Šiška, meseca aprila 1928
1878 v Šiški 1928.

P. n.

Narodna čitalnica v Šiški praznuje letos 50 letnico svojega obstoja in delovanja. Pol stoletja poteka, odkar so rodoljubni Šiškarji ustanovili to društvo, v okviru katerega so se zbirali, si budili narodno zavest, se navduševali za lepoto in pravice slovenskega jezika ter tako pomagali polagati temelj Jugoslaviji.

Narodna čitalnica v Šiški je najstarejše narodno in kulturno društvo, iz katerega so se razvila vsa druga društva Šiške. Imenuje se torej z vso pravico matica šišenskih društev.

Da se polstoletnica te naše matice primerno proslavi, je društveni odbor sklenil, da se v spomin na ta jubilej ustanovi v Šiški

javna knjižnica,

ki se naj bi svečano otvorila na dan proslave, dne 5. avgusta t.l., in ki bi služila v

pouk, v razvedrilo in zabavo vsemu čitajočemu šišenskem občinstvu.

Uresničenje tega sklepa pa zahteva precejšen kapital. Ker društvena blagajna tega nima, se obrača odbor s prijazno prošnjo do vseh Šiškarjev brez izjeme politične pripadnosti in svetovnega naziranja, da prispeva vsak za

knjižnični sklad,

kolikor mu je največ mogoče. Čim obilnejši

bodo prispevki, tem več knjig se bo nakupilo, tem obširnejša bo knjižnica in tem večji bo ugled Šiškarjev. Prihodnji mesec bodo naši zaupniki obiskali z nabiralnimi polami šišenske hišne posestnike in stanovalce. Prosimo, da se jih ne odžene praznih rok. Če ne več, vsaj za eno knjigo naj vsak prispeva. Marsikdo utegne imeti doma razne knjige, katerih ne rabi in mu delajo napotje, naj jih daruje za javno knjižnico.

Imena vseh darovalcev denarnih prispevkov in knjig se bodo vpisala v zapisnik, ki se bode hranil potomcem v spomin in spodbudo.

Zaupniki - nabiralci bodo imeli posebno odbo-rovo pooblastilo, s katerim se bodo morali izkazati. Kdor bi pooblastila ne imel, se mu ne sme ničesar izročiti.

Iv. Hiter s.r.,
predsednik.

Jos. Burja s.r.,
tajnik."

Ugotovili so, da so imeli le 300 naslovov, kamor so okrožnico lahko dostavili. Raznosil jih je železniški upokojenec Simončič za 200 din honorarja. Uglednežem so jih poslali po pošti. Natisniti so dali "nabiralne pole". To so bili poulični sezname prebivalcev, morebitnih darovalcev. Z njimi so po prvem maju "narodne dame" in njihovi možje pobirali prispevke. To so bili dovolj zanesljivi člani društva: gospod Praprotnik in njegova žena Olga, gospe Hribar, Pušnar, Prelec, Rozman in gospodična Tušar Angela. Uspeh zbiranja je bil manjši kot so pričakovali. Do srede julija so zbrali 1951 din.

Praznovali so 4. in 5. avgusta 1928. Prvi dan so pripravili slavnostno akademijo z glasbo in petjem. Drugi dan so se zbrali na slavnostnem občnem zboru. Soglasno so sprejeli predsednikov predlog in ustanovili javno ljudsko knjižnico. Zbor je pozdravil predsednik ZKD Jug in izjavil, da ZKD podari čitalnici 150 knjig ob proslavi jubileja. Zbor je nagovoril tudi bivši šišenski učitelj in član čitalnice Potočnik. Praznovanje so zaključili z veselico pri Stepiču.

Naslednja tri leta, kolikor imamo še ohranjenih zapisnikov sej, so čitalničarji po svojih močeh intenzivno delovali za knjižnico. Seveda se njihova knjižnica ni mogla primerjati z mestnimi ljudskimi knjižnicami v Ljubljani.²¹ Z 2825 prebivalci in 283 hišami²² ter brez podpore občine, je bila Šiška premajhno zaledje za dobro založeno ljudsko knjižnico. V tabeli št. 2 vidimo, da se je število

²¹ Za primer vzemimo Šentjakobsko z 39.000 in Dvorskovo s čez 20.000 knjigami.

Melita Pivec Stelé, Naše knjižnice, v: Glasnik muzejnega društva, Ljubljana 1938, str. 88.

²² Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana 1937, str. 15.

knjig od leta 1925 do 1931 več kot podvojilo.²³ V nakup novih knjig so vlagali vso izposojnino in druge dohodke čitalnice. Leta 1920 je imela knjižnica 972,90 kron dohodka, leta 1922 3.630 kron, leta 1931. pa je izposojnina narasla na 7.184,50 din. Veliko več knjig so kupili iz donacij namenjenih knjižnici. Od prodane parcele je čitalnica leta 1921 namenila 5000 kron za nakup in 2000 kron za vezavo knjig. Od vrtne veselice 6. junija 1920 so dali knjižnici 1677 kron, maškarade leta 1924 800 din, pevovodja Lovrenčič je leta 1920. poklonil od honorarja 40 kron, Kmetiska posojilnica je leta 1922. darovala 300 kron, Prosvedno ministrstvo leta 1927 1000 din, od prodanega gledališkega odra je knjižnica dobila 1000 din... Po nepopolnih podatkih, saj na primer ne vemo kako so porabili 7000 kron namenjenih knjižnici v letu 1921, so za nakupe knjig porabili skupno 16.952,00 din, glavnino od leta 1928 naprej. S štirih knjig ki so jih za 30 din kupili takoj po obletnici, so prešli na nakupe kot: leta 1930 146 knjig za 2.157 din, 256 knjig za 5.921 din, leta 1931 26 knjig za 1.500 din, in 379 knjig za 6.542 dinarjev. Ne pozabimo podarjenih knjig. Teh je bilo bistveno manj kot v začetnem obdobju. Novi časi, nove navade. Leta 1920 je Ivan Petrič podaril devet novih knjig, istega leta je F. Drenik sporočil, da ima pripravljenih več knjig za čitalnico, leta 1929 pa je gospa Ahlin podarila enajst knjig.

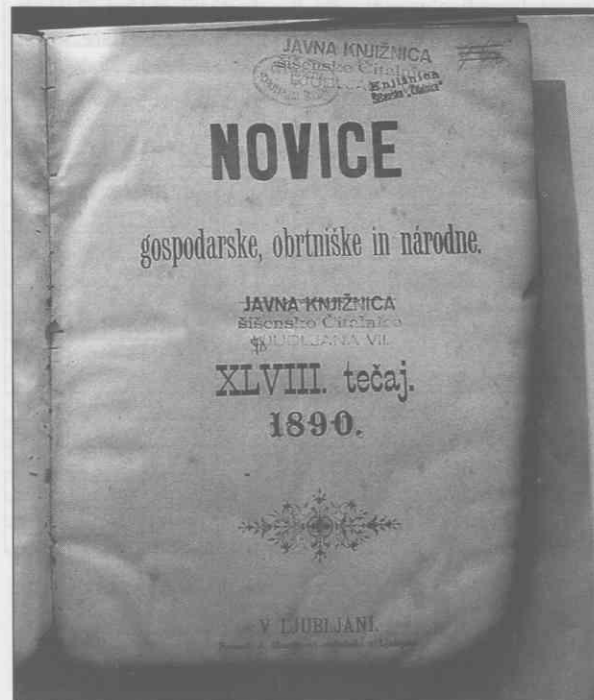
Po ustanovitvi javne knjižnice so uvedli popolnoma nove izkaznice. Imenovali so tričlanski odbor za nabavo in vezavo knjig: predsednik Hiter, tajnik Adlešič in Petelin. Sodelovala je tudi knjižničarka. Predsednik je na novo urejal knjižnico in sicer je knjige razvrščal po velikosti v prepričanju, da je to najbolj ekonomično in da bo pridobil prostor. Prosil je za pomoč ker bi sicer ne uspel urediti knjižnice do začetka decembra, ko naj bi jo odprli. Izposojnino so določili na 0,60 din za knjigo.

Na občnem zboru 29. maja 1930 so razpravljali kaj naj se zgodi s knjižnico v primeru, da se društvo razpusti. Po uvedbi diktature v Kraljevini Jugoslaviji in poostitvi politične uprave se jim je zdela prihodnost društva negotova. Predsednik je predlagal, da bi v primeru razpusta takoj sklicali izredni občni zbor in ukrenili vse potrebno, da bi zagotovili knjižnici obstoj. S tega zbora imamo predsednikovo poročilo: "Naša knjižnica pa še

daleko ni popolna. Marsikateri posetnik odide prazen, ker ne dobi knjige, ki si jo želi. Naloga knjižničarja in odbora v bodoče bo, da bosta nabavila, kar še manjka. Čim se bo zgodilo to, bo treba skrbeti za dopolnitev raznih revij, zbornikov, letopisov in del raznih slovenskih pisateljev, od katerih imamo le posamezne zvezke." In še poročilo knjižničarja:

"Proza	1376
drame	162
poezije	187
letniki in revije	275
znanstvene	336
nemško leposlovje	546
hrvaško leposlovje	70
razl. arhivarične knjige	77
skupaj	3029

izposoja	obisk	število izposojenih knjig
1929 julija	81	201
avgusta	72	161
septembra	89	196
oktobra	73	158
novembra	89	204
decembra	81	187
1930 januarja	108	239
februarja	90	188
marca	103	238
aprila	80	205
maja	68	134
skupaj		
1929	485	1107
1930	449	2111

²³ "Tik pred drugo vojno je 10 osrednjih knjižnic (Ljubljana, Maribor, Celje) imelo približno 140.000 knjig, 845 podeželskih in drugih manjših knjižnic pa 440.000 knjig. Na vsako teh je prišlo povprečno po 520 knjig, na mestne pa po 14.000 knjig. Pri manjših knjižnicah je bil dotok novih knjig nereden in v knjižnicah je ležal in se kopičil mrtvi knjižni fond, ki ni mogel privlačiti bralcev."

Bogomil Gerlanc, navedeno delo, str. 20.

V tem času se je vpisalo 36 novih članov."

Septembra 1930 je moral predsednik poslati na policijsko direkcijo tri sezname knjig v knjižnici. Odtlej je sezname policiji dostavljal vsak mesec.

Razpravo o prihodnosti društva in knjižnice so nadaljevali na občnem zboru 26. aprila 1931. Pripravili so predlog novih pravil knjižnice. Zbor je sklenil, da v primeru oblastnega razpusta čitalnice prevzame njeno lastnino šišenski Sokol. Predsednik je opozoril, da je to negacija sklepa občnega zbora leta 1928 o ustanovitvi javne knjižnice. Po direktivah policijske in banske uprave so spremenili predlog novih pravil. Za primer razpusta so napisali nekakšen testament. Lastnina čitalnice bi pripadla ZKD v začasno upravljanje. V roku treh let bi le - ta morala v Šiški ustanoviti novo knjižnico. Če tega ne bi storila, bi vsa lastnina čitalnice pripadla Sokolu v Šiški.

Razveseljiva so bila knjižničarjeva poročila na sejah v letu 1931, ki so govorila o tem, da je dosegla knjižnica viden napredek. Povpraševanje po knjigah je bilo veliko, a žal mnogim željam niso mogli ustreči. Mesečno so vpisali okrog trideset novih članov. Do leta 1937 se je bistveno povečal obisk, izposoja pa več kot podvojila (tabela št. 2).^{23a}

LJUDSKA KNJIŽNICA ŠIŠKA V LETIH 1945 - 1978

Med drugo svetovno vojno je našo knjižnico doletelo najhujše: uničenje. 12. junija 1942 je skupina fašistov, na ulici Milana Majcna, zažgala knjižnico. Proti njim je nastopil komandant armadnega korpusa, vojaki pa so pogasili požar.²⁴ Večina knjig se je izgubila. "Preživele" so le tiste, ki so jih imeli bralci doma.

Po končani vojni so zanesenjaki zopet začeli "s pozitivne niče". Novi ustanovitelj knjižnice je bil Rajonski ljudski odbor II. Bežigrad - Šiška. Prva seja knjižničnega sveta je bila 13. avgusta 1946 na Celovski cesti 95. Knjižničar je bil Miklavič. OF je od nabiralne akcije dala knjižnici 4.580 din, 2.000 din so dobili posojila, 165 din pa je dal Kovačič od neke druge nabiralne akcije. Knjižnica je razpolagala s 6.755 dinarji, ki jih je vložila v:

nakup knjig v Slovenskem knjižnem zavodu	503 din
les za mize	1350 din
vezane plošče za mize	600 din
steklo za okna	1450 din
inventar knjižnice	1234 din
za elektriko	103 din
ključ	8 din
	5.248 din

^{23a} Jutro 21. 8. 1938.

²⁴ Ljubljana v ilegali III, Mesto v žici, Ljubljana 1967, str. 483.

Na naslednji seji so se dogovarjali kako bodo dali vezati knjige, kako bodo ogrevali prostor, sklenili so organizirati teden zbiranja knjig po Šiški med 6. in 13. januarjem 1947. Šiškarje so sklenili prositi za denarno podporo pri nakupu knjig. Z istim namenom se je odbor sklenil obrniti na prosvetna in "fiskulturna" društva ter filmsko podjetje Šiška, da bi od svojih prireditev prispevali vsaj 1% čistega dobička za ljudsko knjižnico.²⁵ Koliko uspeha so imele vse te prošnje ne vemo. Vemo pa, da so knjige po Šiški res zbirali in jih vozili "domov" z ročnimi vozički.²⁶ Rezultat ni bil zanemarljiv. Zbrali so okrog 3.000 predvojnih knjig.²⁷ Koliko od teh je bilo pred vojno last knjižnice in koliko so jih prebivalci Šiške ali kdo drug, poklonili po vojni, niti ni pomembno. Zanesenost se je obnesla in knjižnica je zopet delovala, to je pomembno! Mestne oblasti so veliko govorile o pomenu knjižnic pri "prosvetljevanju" prebivalstva, delovala pa je popolnoma amatersko. Leta 1948 so jo reorganizirali. Prostori na Celovski 95 niso bili ustrezni za knjižnico. Januarja 1949 je imela 4104 knjige, od tega 1075 povojnih. Izposodili so 2104 knjige 825 bralcem. Knjižničar je bil Jože Koch (r. 1880), učitelj v pokoju. Nikakor niso mogli dobiti osebe, ki bi se poklicno ukvarjala s knjižničarstvom.²⁸ Poleg njega sta prihajala še upokojeni učitelj Ljubo Dremelj in gospodinja Tatjana Kranjc. Vsi trije so delali honorarno in v treh knjižnicah, poleg Šiške še za Bežigradom in na Ježici.²⁹ Iz leta 1949 imamo ohranjen dokument iz katerega je razvidno, da je Mestni ljudski odbor namenjal denar za knjižnice in jim začel zagotavljati nemoten razvoj. Denar je nakazal Slovenskemu knjižnemu zavodu na Celovski 63. Za vsoto 41.710 din so tam smele nakupiti knjig knjižnice Bežigrad, Šiška, Ježica in Šentvid.³⁰ Za knjige so računali izposojnino, ki so jo nalagali na tekoči račun rajona ali porabili za nakupe novih knjig. Mesečno so zaslužili okrog 2.500 din.³¹

Leta 1950 je knjižnico v Šiški prevzela Mestna ljudska knjižnica. Njena podružnica je bila do leta 1955:

	Število knjig	število bralcev	izposoja
1950	5.105 ³²		
1953	10.000	987	32.721
1954	10.716	1502	37.767

²⁵ Zapisnika prve in druge seje knjižničnega sveta 1946, Knjižnica Šiška.

²⁶ Nataša Znidarskič, Razvoj in delo SIK v občini Ljubljana - Šiška, diplomatska naloga, Ljubljana 1990, str. 12.

²⁷ Zgodovinski arhiv Ljubljana, Mestni ljudski odbor, prosveta in kultura, arhivska škatla 57.

²⁸ ZAL, MLO, šk. 57.

²⁹ ZAL, MLO, šk. 57.

³⁰ ZAL, MLO, šk. 57.

³¹ ZAL, MLO, šk. 57.

³² Slovenske knjižnice 1951, Ljubljana 1951, str. 135.

Knjižna zaloga se je v teh letih podvojila. V tisti dobi je bila srednje velika knjižnica, ki je z nakupi sledila novim izdajam.³³ Za knjižnico sta skrbeli dve uslužbenki, ena s srednjo šolo in druga z nižjo srednjo šolo. Odrpota je bila dopoldne od 8.30 do 11.30 in popoldne od 15.00 do 19.00. Zaradi internega dela je bila dopoldne dvakrat tedensko zaprta. Leta 1955 so jo preselili na Celovško cesto 80. Dobila je tri prostore: pisarno, skladišče in pionirski oddelek ločen od oddelka za odrasle. Zaposlene je imela že štiri knjižničarje. Čez nekaj let so jo zopet selili, hišo v kateri je bila so porušili ob spremembi Celovške ulice. Preselili so jo na Celovško 99 kjer je bila včasih stara šola.³⁴

30. decembra 1955 je Okrajni ljudski odbor Ljubljana, tajništvo sveta za kulturo, izdal odločbo (št. 07/2 - 892/1 - 56) o razdelitvi finančno samostojnih zavodov in proračunskih ustanov bivšega MLO in Okrajnega ljudskega odbora Ljubljana - okolica med Okrajni ljudski odbor Ljubljana in pristojne občine. Dotedanji oddelki Mestne ljudske knjižnice v Ljubljani so se od le-te odcepili in postali samostojne knjižnice v pristojnih občinskih ljudskih odborih.³⁵ Proces osamosvajanja je končal Občinski ljudski odbor Ljubljana - Šiška, ki je na svoji osmi seji 30. marca 1956 prevzel ustanovitelske pravice knjižnice v Šiški.³⁶ Začelo se je zadnje obdobje v razvoju naše knjižnice, ki ji je prineslo velik napredek. 22. januarja 1963 je bila knjižnici izdana odločba o njeni registraciji kot finančno samostojnega zavoda (št. 3/3 - 022 - 2/63). Odtlej je bila finančno ter organizacijsko samostojna in se je tudi kadrovske krepila.

Neprestano pa jo je in jo še spremlja problem prostorov. Zadnjič se je naša knjižnica selila leta 1967 na Celovško 161. Od 7. januarja tega leta je delovala v "zelo lepih novih prostorih, ki so tudi zelo okusno in smotrno urejeni." Poleg glavnega prostora s "predelkom" za interno delo, je imela skladiščne prostore v kleti.³⁷ Leta 1975 je novinar o istih prostorih pisal, da je bila gneča ob pulatih razumljiva, kljub dejstvu, da je bila knjižnica odprta petkrat tedensko od 8.00 do 20.00, ob sobotah pa od 8.00 do 14.00 ure, saj je v enem samem prostoru, na 70 m², opravljala vso dejavnost, kar nam pojasni pogled na prirast knjig in izposojno v letih 1967 - 75 (tabela št. 6). Omenil je dve veliki želji knjižničarjev in njihovih obiskovalcev: prostori, ki bi bili namenjeni delu z mladino in čitalnica, ki je vse obravnavano obdobje v knjižnici ni bilo.³⁸

V knjižnici v Šiški pa tudi sicer, so posvečali veliko pozornost razvoju krajevnih knjižnic v Šentvidu, Medvodah, Dravljah in Vodica. V nekatere vasi so jeseni odpeljali "potujoče kovčke". Prezimali so v šolah, naslednjo pomlad so jih vrnil v knjižnico. Medtem so vaščani prebirali knjige iz kovčkov. Od novembra 1965 do septembra 1966 je bilo pet kovčkov v: Smledniku, Sori, Vodica, Tacnu in Topolu. Skupaj si je iz njih 745 bralcev izposodilo 1504 knjige. Kasneje so nekatere druge vasi vključili v "bibliobusno izposojno". Leta 1978 je bilo v občini Šiška sedem postajališč: Gameljne, Skaručna, Stanežiče, Tacen, Trnovec, Utik in Valburga.³⁹

S preselitvijo leta 1967 so knjige uredili po snovi in literarnih zvrsteh - UDK. Bralcem so omogočili prost pristop. Posebej sta izposojala oddelek za odrasle in oddelek za mladino. Kataloge so izdelali šele v začetku sedemdestih in sicer: abecedni imenski, naslovni, sistemski (UDK) in tematski mladinski, vodili so inventarno knjigo.⁴⁰

Ob novem konstituiranju leta 1975 je knjižnica iz svojega imena izpustila besedo ljudska. Postala je občinska matična knjižnica z nazivom Knjižnica Šiška.

Razvoj knjižničarstva po vojni je javne knjižnice bistveno spremenil. Včasih so bile ljudske knjižnice izposojevalnice zabavnega čtiva. Danes so javne knjižnice dolžne posredovati vse vrste literature vsem izobrazbenim profilom, zato se je spremenil knjižni fond in strokovna usposobljenost knjižničarjev. Poglejmo nekoliko v statistiko. Na pogled suhoparna, nam lahko marsikaj pove. Rast knjižnice vidimo v tabeli:

	število knjig	nove knjige	število bralcev	obisk bralcev	število izposojenih knjig	število zaposlenih
1960				27.364	77.551	
1961				28.921	82.774	
1962				32.097	91.292	
1963	16.616	1.032		34.140	95.053	3
1964	17.652	807		33.034	91.879	5
1965	22.401	2.272		35.539	98.124	6
1966	19.381	1.379	2.942	35.561	94.485	6
1967	24.776	1.808	3.258	40.678	103.210	6
1968	31.948	1.923	3.465	43.530	106.491	10
1969	33.809	1.939	3.711	43.373	103.342	7
1970	34.990	1.960	2.853(?)	44.392	106.175	7
1971	35.674	1.561	4.002	46.053	109.334	7
1972	37.168	1.653	4.366	52.855	114.544	7
1973	38.426	2.075	4.883	58.290	125.431	9
1974	38.982	1.560	6.018(?)	61.012	131.147	9
1975	39.855	1.496	5.215	64.176	137.355	10
1976	41.545	1.890	5.717	62.627	117.633	10
1977	43.814	2.450	5.677	63.125	118.336	10
1978	47.149	3.698	5.791	61.562	130.149	10

³³ Bogomil Gerlanc, Slovenske knjižnice v letu 1953, v: Knjiga 1954, št. 12, str. 559.

³⁴ Nataša Žnidaršič, navedeno delo, str. 12.

³⁵ Arhiv knjižnice Oton Župančič.

³⁶ Nataša Žnidaršič, navedeno delo, str. 13.

³⁷ Poročilo, 12. 5. 1967, Enota za razvoj knjižničarstva, NUK, fascikel Ljubljana-Šiška.

³⁸ Dnevnik, 4. aprila 1975.

³⁹ Poročilo, 12. 5. 1967, Enota za razvoj knjižničarstva, NUK, fasc. Ljubljana-Šiška.

⁴⁰ Enota za razvoj knjižničarstva, NUK, fasc. Ljubljana-Šiška.

V dvajsetih letih se je knjižna zaloga potrojila, število članov in njihov obisk pa podvojil

Za leto 1972 imamo imenitno statistično analizo splošnih knjižnic v Ljubljani.⁴¹ V Knjižnici Šiška je bilo vpisanih 4.366 rednih članov: 430 delavcev, noben kmet, 10 obrtnikov, 751 uslužbenec 2 svobodna poklica, 113 upokojevcov, 163 gospodinj, 1356 učencev, 1341 dijakov in 210 študentov. Šolajoče mladine je bilo nad polovica vseh članov, druga najmočnejša skupina so bili uslužbenci in nato delavci. Med temi je bilo skoraj gotovo nekaj kmetov, ki so bili oboje, a so se zaradi ideoloških trendov opredeljevali kot delavci. Knjižnico so v letu 1972 bralci obiskali 52.855 krat: mladina do 15 let 17.725 krat, od 15 do 20 let 16.700 krat in odrasli od 20 do 60 let 15.949 krat. Če pogledamo vse obiske po spolu, so ženske obiskale knjižnico 34.565 krat, moški pa le 18.290 krat. Zakaj? Frekvenca obiskov je bila v Šiški najvišja od vseh šestih ljubljanskih knjižnic. Avtorica je podatek pojasnila s knjižno zalogo, saj je Šiška izposojala v glavnem leposlovje, ki je bilo krajši čas doma kot strokovna literatura in se je zato hitreje obračalo. Od 114.544 domov izposojenih zvezkov je bilo le 6% poučne literature. Največ so bralci segali po leposlovju, na drugem mestu so bila dela s področja zgodovine, sledi družboslovje, filozofija in psihologija, naravoslovne in uporabne vede. Tedanja usmeritev knjižnice se kaže tudi v nakupu knjig. Po številu kupljenih knjig, 1653, je bila Šiška na četrtem mestu, po nakupu poučnih pa na šestem s 315 knjigami. Kupili so 839 leposlovnih knjig za odrasle in 499 za mladino. Knjižna zaloga se je v letu 1972 obrnila trikrat, kar se je štelo za relativno dobro. To je kazalo na knjižnico z novejšim fondom za katerega se bralci bolj zanimajo.

Razvojni trend knjižnic je dal drugačno vlogo tudi knjižničarjem. Niso bili več ljubitelji knjig ali upokojeni učitelji, ki bi ljubiteljsko izposojali knjige. V sodobnih knjižnicah je knjižničar svetovalec in vodnik bralcu, strokovno je usposobljen in široko razgledan. Kar nekaj let po drugi vojni je v naši knjižnici delala prva kategorija, drugače biti ni moglo, pa še te so težko dobili kot lahko razberemo iz gradiva. Šele konec petdesetih let so pri nas organizirali enoletni študij knjižničarstva, dvoletni študij za višjega knjižničarja pa so na Pedagoški akademiji uvedli v študijskem letu 1964/65. Prvi višji knjižničar se je v naši knjižnici zaposlil leta 1968. Potem se je izobrazbena struktura ves čas izboljševala, hkrati se je vztrajno večalo število zaposlenih. Leta 1978 jih je bilo že deset, od tega dva z visoko in tri z višjo izobrazbo. Ravnateljica

knjižnice je bila Božena Dover Pleš. Zaposleni v Knjižnici Šiška v letih 1956 - 1978, datuma ob imenu označujeta začetek in konec zaposlitve:

Mugerle Ivica	01. 01. 1956 - 31. 12. 1974
Dover Pleš Božena	01. 01. 1956 - 31. 10. 1981
Bauer Marjeta	01. 09. 1958 - 04. 03. 1961
Dominko Aleksander	01. 09. 1958 - 10. 03. 1959
Groznič Ana	01. 04. 1959 - 31. 03. 1961
Zadel Alma	01. 05. 1961 - 31. 12. 1983
Pogačnik Marija	01. 09. 1962 - 11. 04. 1973
Simnovčič Rafaela	01. 01. 1963 - 31. 12. 1983
Melavc Nada	01. 05. 1964 - 03. 09. 1964
Buttolo Albin	01. 06. 1965 - še zaposlen
Zadel Marjeta	01. 09. 1968 - 30. 09. 1971
Robič Nataša	01. 11. 1971 - 31. 08. 1972
Dražkovič Marija	01. 09. 1972 - 31. 08. 1981
Poljanšek Vera	15. 08. 1973 - še zaposlena
Mehle Marija	01. 10. 1973 - 30. 06. 1992
Rozman Stanislava	01. 02. 1975 - 31. 12. 1977
Zor Jurij	01. 03. 1978 - še zaposlen

KNJIŽNICA V ŠENTVIDU

Bl. Potočnik

Župnik Blaž Potočnik.

⁴¹ Milka Grgič, Analiza statističnih podatkov splošno-izobraževalnih knjižnic v Ljubljani za leto 1972, v: Knjižnica, 17, 1/4, Ljubljana 1973, str. 29 - 39.

Šentviška knjižnica ima imenitno zgodovino. Javno knjižnico so tam ustanovili, na pobudo župnika Blaža Potočnika, že leta 1866. Deželni predsednik baron Bach je z odlokom št. 2128 dne 21. avgusta 1866 potrdil pravila in dovolil ustanoviti čitalnico na prošnjo.⁴²

"Kolek
za
50 krajc.

Slavna cesarska kraljeva okrajna uradnija!

Narodna čitavnica v Št. Vidu je svoje pravila ustanovila in sklenila, da naj se te pravila vsled postave za društva slavni ces. kralj. okrajni uradniji s prošnjo predlože, da bi jih potem ona visoki ces. kralj. deželni vladi za potrjenje predložila.

Vsled tega predlagamo mi kot ustanovniki narodne čitavnice v Št. Vidu pravila v treh izpisih A 1, 2, 3 in v nemški prestavi B 1, 2, 3 in prosimo:

Slavna ces. kralj. okrajna uradnija naj blagovoli pravila narodne čitavnice v Št. Vidu visoki ces. kralj. deželni vladi predložiti, katera se ponižno prosi, da naj jih potrdi in to začasnemu vodju, gospodu Blaž - u Potočniku, naznaniti blagovoli.

V Št. Vidu 30. junija 1866.

Bl Potočnik mp. Matevš Tomec, podobar i. pos. m. p.
Začasno naprošen vodja Alojzi Štrukelj posestnik, m. p.
Janez Kunovar zlatar, m. p.
Janez Štrukelj posestnik m. p.
Jakob Belc posestnik in klamfar, m. p.
Jernej Rožman posestnik

Ustanovniki"

9. septembra so se ustanovitelji zbrali pri Tomčevih in izvolili odbor. Predsednik čitalnice je postal Blaž Potočnik, tajnik pa Janez Kunovar. Novice so ji 14. septembra izrekle dobrodoščilo, ker da bodo "njeni slovenski časniki farmanom um bistrili, vedo o kmetijstvu in obrtnijstvu in na političnem polji pospeševali...". 30. septembra so jo slovesno odprli. Slavja so se udeležili dr. Bleiweis, dr. Toman in dr Costa.⁴³ Iz prvih pravil:

Pravila
narodne čitavnice v Št. Vidu

§ 1.

Namen čitavnice je:

- 1.) Čitanje ali branje časopisov in knjig, pisanih v raznih evropskih jezikih,
- 2.) razveseljevanje v besedah, igrah i. t. d., ne vtika se tedaj društvo v nikake politiške zadeve.

§ 3.

Društveniki so:

- 1.) Tukajšnji in to:
  - a.) samci, kateri žele samo za svojo osebo pristopiti,
  - b.) udje, ki pristopijo s svojo rodbino.
- 2.) Zunanji to je, kateri nimajo v št. vidski fari stalnega stana.

§ 4.

Udje z rodbino pristopivši plačajo na leto 6 fl., samci 4 fl., zunanji 2 fl. nov. dn. Plačevalo se bo zmirom naprej, in najmanje vsaj en mesec.

§ 6.

Pravice društvenikov so sledeče:

- 1.) da berejo časopise in knjige po § 1 v društvu pripravljene, ter da obiskujejo vsakoverstne veselice, kakor: besede, igre itd.
- 2.) da po določenem redu prejemaajo časopise in knjige za domače branje;
- 3.) da želje, nasvete in pritožbe svoje v posebni zato zmirom pripravljene knjigi oznanujejo;
- 4.) da smejo tudi omikane tujce v čitavnico vpeljevati.

§ 10.

Za oskerbljevanje društvenih opravil in premoženja volijo vsi udje v glavnem občnem zboru za eno leto predsednika, denarničarja in štiri odbornike, izmed katerih si odbor sam izvoli podpredsednika, tajnika in knjižničarja.

§ 19.

Z razglasom občnega zbora (ki se vrši vsako leto decembra meseca; op. pis.) ima se oznaniti tudi dnevni red. Ta zbor se začinja z govorom predsednikovem, tajnik priobčuje kratek pregled vseh opravil, knjižničar stanje knjižnice, denarničar račun preteklega leta. - Zbor voli tri društvenike, kateri niso bili preteklega leta odborniki, da pre-

⁴² Fran Erjavec, Ob 60 letnici Blaž Potočnikove čitalnice v Št. Vidu nad Ljubljano, Ljubljana 1926; faksimilna izdaja, Svet Krajevne skupnosti Ljubljana-Šentvid, junij 1995, str. 20 - 56.

⁴³ Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848 - 1895, Ljubljana 1956, III. knjiga, str. 228

gledajo in poterdijo ali popravijo račune.

Vsak društvenik ima pravico nove nasvete kakor tudi premembo pravil predložiti.

Društveniki ne smejo v zbor namestnikov pošiljati.

Zapisniki velikih zborov imajo se po predsedniku, tajniku in dveh neodbornikih podpisavati.

§ 23 (zadnji).

Ako bi društvo nehalo, odloči o vsem društvenem imetku občni zbor z dvema tretjinama nazočnih društvenikov."

Uredili so prav živahno uporabljano čitalnico in pridno prirejali besede. Jedro čitalnice so bili: Potočnik, tajnik Kunover in učitelj Bernik, ki je skrbel za petje, dokler niso vsi trije umrli, prvi 1872, drugi 1868 in tretji 1873. Vodilno vlogo v čitalnici je prevzela mlada Lucinka Kraljičeva. V nekaj mesecih je spravila v red blagajno, pobrala članarino, naročila nove časopise in nakupila novih knjig. Mladini je prebirala časopise in leto za letom prirejala besede s petjem, recitacijami, govori, igrkami, tombolami, nikoli pa niso plesali. Z njo so največ sodelovali: Novakova Micka, Jakob Juvan, Lojze Štrukelj, France Jenko, tiskar Tisal iz Podgore in drugi. Leta 1878 se je Lucinka poročila in predala tajniške posle, a ostala aktivna. Istočasno so v čitalnici zamenjali predsednika "brezbrižnega" Severja z dežnikarjem Jernejem Rozmanom iz Podgore. Lucinka je zbrala denar in dala delat čitalniško zastavo, ki so jo blagoslovili 3. oktobra 1880 na Kraljičevem vrtu. Leta 1884 se je odselila in kljub sposobnim možem v odboru kot so bili Tomc, Odlasek, Marešič in Anton Belec, je z njo odšla gonilna sila društva. Še vedno so prirejali zlasti predpusne besede in kupovali časopise. Pozornost šentvidčanov pa je pritegnilo novo Katoliško društvo rokodelskih pomočnikov. Čitalnica se je iz prvotnih prostorov preselila h Kraljiču in zanj se ni več nihče zanimal. Inventar se je po večini raznesel in izgubil. Leta 1887 so čitalnico preselili v prostore Rokodelskega društva (Št. Vid št. 7). Tajništvo je prevzel učitelj Lovšin. V rokodelskem domu so imeli primerne prostore, ki so jih okrasili s Tomčevimi podobami slovenskih imenitnikov, naročili več časopisov, nakupili precej knjig, ukinili izposojanje časopisov na dom in začeli zopet prirejati besede. Leta 1888 je postal predsednik čitalnice novi lastnik Kraljičeve domačije, organist in slikar Miroslav Tomc, podpredsednik pa Simon Juvan, že naslednje leto je tajnika Lovšina zamenjala učiteljica Franja Miklavčič.

Konec osemdesetih let so imeli naročenih deset časopisov: Slovenca, Dolenjske Novice, Zgodnjo Danico, Čebelarja, Ljubljanski Zvon, Dom in svet,

Slovenskega Gospodarja, Slovanski svet, Mir in Kmetovalca. Knjige so kupovali s članstvom v Slovenski Matici in v Družbi sv. Mohorja. Nekaj časnikov so prinašali člani zastonj: blagajnik Belec Našo slogo in Rogača, Volc Laibacher Zeitung, I. Zakotnik Vrtec.

Višek je čitalnica dosegla z veličastno proslavo 25 letnice svojega obstoja 24. oktobra 1891. Ustanoviteljso so ob tej priložnosti vzdali spominsko ploščo na cerkveno pročelje. Izdali so Potočnikov življenjepisa, ki ga je napisal J. Žirovnik in Slavnost Blaža Potočnika in 25 letnica narodne čitalnice v Št. Vidu nad Ljubljano izpod peresa kaplana Žana in J. Miklavčičeve.

V devetdesetih letih je čitalniško delo skoraj povsem zamrlo zaradi političnih razprtij med klerikalci in liberalci. Na občnem zboru 27. decembra 1891 je novoizvoljeni predsednik predlagal naj ne naročijo Slovenskega naroda, ker "ruje proti veri". Ugovarjala sta tajnik J. Žirovnik in blagajnik Belec. Naslednje leto so Slovenski narod še naročili, a tovrstni spori so ohromili delo v čitalnici. Vse kar so v devetdesetih letih delali, so bili redni občni zbori. Odbori niso delovali, članstvo se je omejilo na deset do petnajst ljudi.

Leta 1897 je prišel v Št. Vid novi kaplan Ferdinand Erker, v okrajni bolniški blagajni pa so nastavili uradnika Franca Vidica. Na občnem zboru 29. januarja 1899 je predsednika Malovrha nasledil Josip Arhar iz Vižmarjev, tajništvo in knjižnico je prevzel Vidic. Ta dva sta v čitalnici naredila preobrat. V nekaj tednih je odbor vpisal petdeset novih članov, naročil časopise. Ponovno je prirejal veselice in organiziral proslavo stoletnice Potočnikovega rojstva 17. septembra 1899. Na občnem zboru 4. marca 1900 je odbor poročal o: sedmih sejah v preteklem letu, treh veselicah, članov je bilo devetindevetdeset, v blagajni 40 gld, časopisov dvaindvajset, izposojenih knjig pa sto petinštirideset. Podprli so Belčevo misel, da bodo varčevali za lastni dom. Predsednika Arharja je zamenjal neaktivni Franc Cirman, leta 1902 pa njega kaplan Franc Žužek, ki je v društvo vrnil delovni duh. Sprejeli so nova pravila društva in z njimi preimenovali narodno v Blaž Potočnikovo čitalnico. Odločitev je potrdilo deželno predsedstvo z odlokom št. 3965/Pr. dne 27. septembra 1902. Pravila so veljala do leta 1925, ko so jih spremenili v skladu s pravili Prosvetne zveze.

Novi odbor, predsednik Žužek, tajnik Vidic in blagajnik Belec, je naročil deset izvodov Slovenca, ki so krožili po vaseh, poleg njega pa še: Mir, Dom in svet, Dolenjske Novice, Primorski list, Zoro, Delavskega prijatelja in knjige Dramatičnega društva ter Družbe sv. Mohorja. Belec je prinašal Gasilca, Ljubljankanko, Slovenski list, Kmetovalca, Katoliški obzornik, Venec cerkvenih bratovščin in

Planinski vestnik. Zopet so ustanovili pevski zbor. Leta 1902 je imela čitalnica kar sto dvajset članov, izposodila je 285 knjig, menda največ dotlej. Življenje čitalnice je bilo v prvih letih 20. stoletja živahno, a v ustaljeni šabloni. Odbor se je redno sestajal in v glavnem skrbel le za veselice.

Svežino je v društvo prinesel konec leta 1905 nov šentviški kaplan V. Zabert. V čitalnici je zbiral mlade fante, se z njimi marsikaj pogovarjal in jim nazadnje predlagal, da bi telovadili. Predlog so mladi navdušeno sprejeli. Decembra 1906 je odbor, na Zabertov predlog, ustanovil Telovadni odsek Blaž Potočnikove čitalnice. V nekaj mesecih je postal središče vsega šentviškega prosvetnega dela.

Župnik Zabert ni miroval. Na njegovo iniciativo so 18. septembra 1908 ustanovili posebno društvo z imenom Ljudska knjižnica, ki naj bi redno in dobro skrbelo za čitalniško knjižnico. Njegov prvi predsednik je bil Štefan Erman. Januarja 1909. leta je čitalnica društvu predala vse knjige. Odtlej je knjižnico vodilo društvo Ljudska knjižnica, vsaj do leta 1926, ko je Erjavec o tem poročal. Poudaril pa je, da je bila zaloga knjig v knjižnici, tako velike župnije, veliko premajhna.

Leta 1909 je Zabert poskusil tudi z deklško organizacijo Bogomila, a se ni obnesla. Leta 1919 so ustanovili nov ženski, Orliški krožek kot odsek čitalnice. Ta se je uveljavil.

Čitalnica je s tem postala nekaj usklajevalca prosvetnega in društvenega dela. Odtlej je neposredno organizirala le še predavanja za odrasle.

Po drugi svetovni vojni je Ljudska knjižnica Šentvid začela delovati že jeseni leta 1945, ko jo je ustanovila Marija Bon.⁴⁴ Delovala je v okviru KUD Milan Majcen do leta 1953, ko jo je prevzelo DPD Svoboda v Šentvidu. Knjižni fond je leta 1949 štel 1795 zvezkov,⁴⁵ od tega 408 povojnih. Od začetka delovanja do 1. 1. 1949 je izposodila 5368 knjig, obiskali so jo 1209 krat. Knjižničar je bil gimnazijski profesor Ciril Kopitar (r. 1899). Iz dokumentov je razvidno, da so imeli tudi tu težave z nastavitvijo usposobljenega knjižničarja. RLO Št. Vid je MLO Ljubljana predlagal, da bi knjižničarja plačali, kajti le v tem primeru bi knjižnica napredovala.

Knjižnica ni imela svojih prostorov, delovala je v gimnaziji. Julija 1949 je Poverjeništvo za stanovanjske zadeve pri MLO z odločbo dodelilo knjižnici nove prostore. Poverjeništvo za prosveto RLO II skupaj s KUD Milan Majcen, jih je takoj preuredilo v knjižnico in čitalnico. Že oktobra je Poverjeništvo za stanovanjske zadeve izdalo novo odločbo po kateri naj bi bila v istih prostorih

gostilna. RLO II je s pritožbo dosegel, da je knjižnica ostala. Prostor, ki so bili leta 1949 imenitni, so bili leta 1959 slabi, saj so bili v kleti. Knjige so zaudarjale po vlagi. Prostor je bil dovolj velik, a je bil neprimeren. Knjižnica ga je delila s Šahovskim klubom, Planinskim društvom in hišnim svetom. Čitalnica s trintrideset sedeži je bila ločena in v pritličju. Skladišče je imelo 280 m polic. Odprta je bila vsako popoldne od 16.00 do 19.00. V letu 1964 ni več poslovala za bralce zaradi neprimernih higienskih pogojev. Naslednje leto so jo preselili v pritličje kjer je, po adaptaciji in razširitvi, še danes. Od decembra 1965 je bila odprta dvakrat, od novembra 1966 pa trikrat tedensko. Leta 1975 je poslovala že 23 ur tedensko, a le popoldne.

Knjižnica je imela predvsem novejši knjižni fond. Prevladovalo je leposlovje in mladinska literatura, skoraj tretjina. Poljudnih knjig niso kupovali, izjemoma kakšno politično ali šahovsko. Prav tako niso imeli priročne knjižnice in časopisov. Te je imela čitalnica, ki je delovala tudi v okviru Svobode, a ločeno od knjižnice. Poleg domačih so imeli tam naročene tudi tuje revije in časopise.

Izposojali so po pultnem sistemu, a so dovoljevali pristop h knjižnim policam. Knjige so bile urejene po skupinah v inventarni knjigi. Le - te pa niso vodili pravilno po zaporednih številkah pač pa so jih razdelili v leposlovje, mladinsko literaturo, znanstvene knjige, politično - zgodovinske in politične brošure. Številke od 1 do 10.000 so bile na primer rezervirane za leposlovje. V posebno inventarno knjigo so vpisovali: hrvaške, angleške, nemške knjige in poezijo. V šestdesetih letih niso še imeli abecednega in systemskega kataloga, imeli pa so katalog za bralce v knjižni obliki. Vodili so bralčev konto, člani so imeli izkaznice. Izposojnina za odrasle je bila od petnajst do dvajset din, za otroke pa od tri do pet din za knjigo. Zamudnike so pisno opominjali vsaka dva meseca:

	število knjig	nakup	obisk	število bralcev	število izposojenih knjig
1964	4.102				
1966	3.654	531	5.237	530	11.301
1970	5.558	340	8.690	651	18.328

Dokler je delovala samostojno jo je delno vzdrževalo DPD Svoboda, delno občina. Izposojnino je knjižničarka izročala blagajni Svobode. V Vodichah in Gameljnah sta leta 1959 še delovali manjši samostojni knjižnici.

S sklepom Sveta za šolstvo, prosveto in kulturo občinskega LO Ljubljana - Šiška, so 1. januarja 1963 šentviško knjižnico priključili knjižnici v Šiški kot njeno podružnico.⁴⁶ V njenem okviru deluje

⁴⁴ Enota za razvoj knjižničarstva, NUK, fasc. Ljubljana-Šiška. Do konca teksta sem podatke dobila v tem viru, če ni drugače navedeno.

⁴⁵ ZAL, MLO, šk. 57.

⁴⁶ Nataša Žnideršič, navedeno delo, str. 14.

še danes. Knjižni fond se je bistveno spremenil. Nakup knjig odtlej vodi matična knjižnica v Šiški. Šentviška knjižnica je dobila priročno knjižnico, nakupili so knjige raznih strok, izdelali so abecedni, UDK in stvarni katalog, bralce pa vodili po abecedi v knjigi. Po vsem tem se je v knjižnici nezadržno uveljavilo še pomanjkanje prostora.

Od 1. julija 1959 je vodila knjižnico v Šentvidu Jelka Simnovčič. Po vključitvi v šišensko knjižnico sta jo prevzela Albin Buttolo in Ivica Mugerle, ki jo je v sedemdesetih zamenjala Marija Mehle.

KNJIŽNICA V MEDVODAH

Ustanovitelj Ljudske knjižnice Medvode je bilo DPD Svoboda. Delovala je od leta 1945. 1. decembra 1959 so jo priključili delavski univerzi. Manjši knjižnici sta samostojno delovali še v Smledniku in Pirničah.

Njeno žitje in bitje je potekalo v eni sami sobi, brez čitalnice. Odprta je bila dvakrat tedensko popoldne, leta 1975 pa že trikrat ali petnajst ur na teden. Veljal je pultni sistem z dovoljenim dostopom do knjig. Knjige so uredili po akcijiških številkah.

Leta 1959 je imela inventariziranih 2.066 zvezkov, zelo malo predvojnih. Dve tretjini je bilo leposlovja, ena tretjina pa mladinske literature. Poljudnoznanstvenih knjig niso kupovali, priročne knjižnice niso imeli, prav tako niso kupovali časopisov. Vodili so inventarno knjigo po vzorcu DZS. Imeli so abecedni imenski katalog, posebej so imeli označene zbirke. Vodili so bralčev konto in abecedni seznam bralcev v obliki zvezka. Člani so imeli izkaznice. Izposojnina je bila 2% kupne cene. Zamudnike so pisno opominjali in zaračunali zamudnino. Finančna sredstva je dobila od DPD Svoboda in občine Medvode. Izposojnino je izročala Svobodi.

13. maja 1968 je medvoško knjižnico prevzela knjižnica v Šiški. Odtlej je in še deluje kot njena podružnica.⁴⁷ Knjižni fond se je dopolnil s strokovnimi knjigami v skladu z nabavno politiko splošnih knjižnic, oblikovali so priročno knjižnico ter naredili abecedni, stvarni in UDK katalog. Leta 1970 je temeljna knjižna zaloga štela že 6.609 zvezkov. V dobrem desetletju se je torej potrojila. Na seznamu bralcev je bila zadnja številka 227. Knjižnico so tega leta obiskali 2.395 krat.

Leta 1959 je vodila knjižnico učiteljica Vlasta Orel. Po vključitvi v Šiško so tam delale Marija Draškovič, Stanislava Rozman in Marija Mehle.

KNJIŽNICA V DRAVLJAH

V dokumentih, ki sem si jih ogledala, je že v letih 1948, 1949 omenjena knjižnica v Dravljah. Leta 1948 je tam ljubiteljsko izposojal knjige avtoličar Jože Škander. Ljudska knjižnica Šiška je tam odprla svojo podružnico septembra 1965. Delovala je le nekaj let. Nekaj malega knjig prejšnje knjižnice so vključili v nov knjižni fond. Ves čas so imeli težave s prostorom, ki so ga delili s športnim društvom. Izposojevalnica je bila odprta enkrat tedensko. Izposojala sta Albin Buttolo in Ivica Mugerle.

	knjižni fond	novе knjige	število bralcev	obisk	število izposojenih knjig
1966	750	66	71	1.205	2.926
1970	620		63	991	3.390

Iz podatkov vidimo, da ta podružnica ni napredovala. V letu 1970 zanj niso kupili novih knjig. Tiste, ki jih tam ni bilo, so izposojali iz knjižnice Šiška. Sploh je bila zaloga knjig v Dravljah tako skromna, da so, ne glede na oddaljenost, bralci raje zahajali v Šiško.

KNJIŽNICA V VODICAH

Prvo omembo knjižnice v Vodicaх sem zasledila v letu 1959, a samo to, brez kakšnih podatkov. Sredi sedemdesetih let je krajevna skupnost Vodice, ki je obsegala večje število vasi pod Šmarno goro, dala pobudo pristojnim ustanovam v Ljubljani, da bi v Vodicaх ustanovili knjižnico. Razen dveh osnovnih šol na tem območju ni bilo nobene kulturne ustanove, zato bi knjižnica lahko postala jedro kulturnega udejstvovanja.⁴⁸ Na pobudo sta se odzvala občinska knjižnica in kulturna skupnost v Šiški. V domu družbenih organizacij so leta 1978 odprli novo krajevno knjižnico. V sobo (20 m²) se je naselilo okrog 800 knjig. Sredstva zanje je dala občinska kulturna skupnost, nekaj so jih podarile založbe. Zasnovali so priročno knjižnico z nekaj enciklopedijami in drugimi poljudnimi knjigami. Sprva sta tam delala Marija Mehle, ki je naredila inventarno knjigo in Albin Buttolo. Knjižnica je bila odprta v ponedeljek in četrtek od 13.00 do 18.30. V tem času jo je obiskalo tudi preko 50 bralcev.⁴⁹

⁴⁸ Dnevnik, 4. 4. 1975.

⁴⁹ Tribuna, 1980.

⁴⁷ Nataša Žnidaršič, navedeno delo, str. 14.

ZUSAMMENFASSUNG

Die ersten hundert Jahre der Bibliothek in Šiška (1878 - 1978)

Die Anfänge der Entwicklung der Bibliothek in Šiška reichen in die Zeit der Lesevereine zurück. Der nationale Leseverein wurde in Šiška im Jahre 1878 gegründet. Bei seiner Gründungsfeier waren anwesend: der Abgeordnete Klun, Dr. Valentin Zarnik, Ivan Hribar, Josip Jurčič. Der Leseverein entwickelte ein reges Gesellschaftsleben. Es wurden verschiedene Volksfeste und Tanzveranstaltungen abgehalten. Feierlich wurde die silberne Hochzeit Seiner Majestät begangen. Alljährlich fanden auch andere Veranstaltungen statt wie etwa das Vodnik-Fest, das Kyrill-und-Method-Volksfest, das Martinsvolksfest und das Stefansvolksfest. Am letzteren wurde auch die Jahresversammlung abgehalten. Der Leseverein war ziemlich gut mit Zeitungen und Zeitschriften versorgt. Auf der damaligen politischen Szene war er liberal ausgerichtet. Anfang des Jahres 1900 wurde auch die Bibliotheksordnung des Lesevereins angenommen, in der die Öffnungszeiten, die Rechte und Pflichten der Vereinsmitglieder und der Umgang mit dem Bücherfond festgeschrieben wurden. Der Leseverein entwickelte eine rege Tätigkeit bis zum Ersten Weltkrieg. Für die Kriegszeit liegen vorerst keine Angaben vor. Die erste Jahresversammlung des Lesevereins nach dem Krieg wurde im Februar 1920 abgehalten. Das neue Jahrhundert und der neue Staat stellten den Verein

vor neue Aufgaben. Die Formen des Gesellschaftslebens der Vorkriegszeit waren nun nicht mehr geeignet. Auch die Bibliothek mußte den neuen Umständen angepaßt werden. Man erneuerte sie und eröffnete auch einen "öffentlichen Lesesaal". Im Jahre 1928 nahm er seinen Betrieb auf als öffentliche Bibliothek, allerdings noch immer im Rahmen des Lesevereins. Die Lesevereinsmitglieder arbeiteten zwar mit großem Eifer, dennoch konnte sich die Bibliothek nicht mit den Städtischen Volksbüchereien in Ljubljana messen. Der Einzugsbereich von Šiška war eben zu klein.

Zur Zeit der italienischen Besetzung wurde die Bibliothek im Jahre 1942 von den Faschisten verbrannt. Erhalten blieben nur die ausgeliehenen Bücher.

Nach dem Krieg mußte man aufs neue beginnen. Die Städtische Volksbücherei übernahm im Jahre 1950 auch die Bibliothek in Šiška, die bis 1955 deren Außenstelle blieb. Im Jahre 1955 erhielt die Bibliothek in Šiška neue Räume, man verdoppelte den Bücherfond und verbesserte die Verhältnisse sowohl für die Besucher als auch die Bibliothekare. Die Zahl der neuen Bibliotheksbesucher wurde immer größer, ebenso die Vielfalt des angebotenen Lesestoffs. So wie alle anderen Bibliotheken folgte auch die in Šiška der fachlichen Entwicklung des Bibliothekswesens. Sie gründete auch Außenstellen: im Jahre 1963 wurde die Bibliothek in Šentvid, die bereits 1866 als Leseverein gegründet worden war, als Außenstelle angegliedert, eine neue Außenstelle entstand im Jahre 1968 auch in Medvode, im Jahre 1965 in Dravlje (sie existierte nur ein paar Jahre) und im Jahre 1978 in Vodice.